МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

ВІНТОНЯК ОКСАНА ВАСИЛІВНА

УДК 378.091(477)

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ УЧИЛИЩ, ТЕХНІКУМІВ І КОЛЕДЖІВ В УКРАЇНІ (90-ТІ РР. ХХ – ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХІ СТОЛІТЬ)

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Івано-Франківськ – 2026

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: **Білавич Галина Василівна,**
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Офіційні опоненти: **Петренко Оксана Борисівна**,
доктор педагогічних наук, професор, проректор з інноваційної діяльності і міжнародного співробітництва Рівненського державного гуманітарного університету;

Квас Олена Валеріївна,
доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та інновацій Львівського національного університету імені Івана Франка;

Невмержицька Олена Василівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Захист відбудеться 10 грудня 2026 року о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 20.051.01 за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника за адресою: вул. Чорновола, 88, Науковий парк «Карпатський університет», м. Івано-Франківськ, 76000.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57) та на офіційному сайті університету (https://svr.cnu.edu.ua/?page_id=3037).

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Оксана Цюняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлена низкою етноісторичних, політичних, соціально-економічних, освітніх, науково-педагогічних чинників. Національна система освіти України має тисячолітню історію. Її важливим компонентом стала педагогічна освіта, що пройшла складний шлях розвитку, детермінований черговими суспільними викликами та потребами. За умов перебування України в різних державно-політичних системах у другій половині XIX – 80-х рр. XX ст. формувалася система ступеневої професійно-педагогічної освіти, що складалася з різних типів закладів (учительські семінарії, гімназії; педагогічні курси, школи, училища, технікуми; інститути; університети тощо). За доби новітньої української державності ця система, представлена педагогічними училищами, технікумами, коледжами, інститутами, університетами, фаховими педагогічними коледжами, іншими типами закладів освіти, перебувала в стані постійного реформування. Означені процеси відбувалися на тлі активного розроблення нормативно-правової бази її функціонування, пошуку оптимальних моделей управління, фінансування та в контексті реалізації державного курсу інтеграції у Європейський простір вищої освіти (ЄПВО).

Проблема розвитку ступеневої професійної педагогічної освіти України знайшла відображення в значному масиві наукової літератури. Її предметне вивчення виявило дещо парадоксальну ситуацію: основна увага українських науковців зосереджувалася на дослідженні закладів вищої освіти (ЗВО), зокрема університетів, інститутів, які до реформи 2014 р. мали статус вищих навчальних закладів (ВНЗ – у роботі вживаємо цю застарілу назву, що відображає специфіку досліджуваних історико-педагогічних процесів) III–IV рівнів акредитації, натомість педагогічні училища, технікуми, коледжі як ВНЗ I–II рівнів акредитації опинилися на маргінесі історіографії української педагогічної науки й до сьогодні фактично не стали предметом спеціального комплексного дослідження.

Розв’язання цієї проблеми в науково-історичному, теоретичному та практичному вимірах актуалізувалося черговою хвилею трансформації системи педагогічної освіти, зумовленою ухваленням законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019) із внесеними до них численними поправками й доповненнями та іншими базовими нормативно-правовими актами. Історичний поступ педагогічних коледжів, що функціонували в Україні на початку 2020-х рр., потребує осмислення в ретроспективі їхнього розвитку з урахуванням викликів, зумовлених епідемією COVID-19, російсько-українською війною, що розпочалася у 2014 р. і 24 лютого 2022 р. переросла в повномасштабну агресію рф проти України. Вона спричинила тимчасову окупацію частини території України, значні людські

втрати, вимушений виїзд громадян, зокрема й здобувачів освіти, за кордон, неконтрольовану академічну еміграцію, численні руйнування закладів освіти та їхнє переміщення у відносно безпечні регіони України, морально-психологічну напругу та низку інших соціальних викликів, із якими зіткнулося українське суспільство.

Базові державні документи («Стратегія розвитку вищої освіти в Україні (2021 – 2031)», «План відновлення України: освіта та наука, як фундамент розвитку людського потенціалу» (2022)) та стратегії, концепції, перспективні плани розвитку самих педагогічних коледжів окреслюють візію їх повоєнного розвитку й підвищення ролі, значення в національній системі професійної освіти. Розв'язання цього завдання має спиратися на комплексний аналіз їх історичного досвіду, здобутків і прогалин діяльності, що охоплюють широке коло проблем: розроблення нормативно-правової бази; становлення структурної мережі; видова диференціація; формування університетської і комунальної моделей функціонування; розвиток системи управління, внутрішньої структури і матеріально-технічної бази; рівнева і галузева структуризація підготовки фахівців; організація освітнього процесу (форми здобуття освіти; розроблення стандартів та освітньо-професійних програм (ОПП); планування; акредитація і ліцензування; практична підготовка; моніторинг якості освіти та ін.); система виховання; методична, науково-дослідна, міжнародна діяльність; профорієнтація і працевлаштування випускників тощо.

Важливим підґрунтям для вивчення діяльності та розвитку педагогічних училищ, технікумів, коледжів є широкий тематичний спектр студій українських науковців. Зокрема, їхній доробок стосується таких напрямів: методологічних засад організації та проведення історико-педагогічних досліджень (О. Адаменко, В. Антонюк, О. Башкір, Н. Бурау, Г. Васянович, Л. Ваховський, С. Гончаренко, О. Данильян, Л. Ковальчук, Е. Панасенко, Н. Пихтіна, Д. Півторак, В. Староста, О. Сухомлинська, Г. Товканець, Є. Хриков та ін.); реформування національних систем освіти (В. Жорник, О. Ковнір, Г. Козловська, О. Локшина, І. Лопушинський, М. Марусинець, О. Тарасова та ін.); зарубіжного досвіду розвитку педагогічної освіти та коледжів (О. Бігун, О. Босенко, Є. Громов, І. Задорожна, С. Золотухіна, Л. Карпинська, О. Клонцак, І. Козаченко, Т. Кошманова, Н. Мельник, Н. Никоненко, К. Рибачук, І. Попович, В. Фазан, Л. Штефан та ін.); становлення ступеневої педагогічної освіти в Україні (Ф. Ващук, С. Вітвицька, Т. Грітченко, О. Канівець, Н. Побірченко, М. Карпенко, І. Сусліна, Л. Хоружа, О. Шквир та ін.); історичної ретроспективи розвитку педагогічних училищ і коледжів (М. Козій, Л. Терлецька та ін.) та їхніх попередників – учительських семінарій і педагогічних шкіл, курсів, інститутів, гімназій в Україні (Г. Білавич, А. Вараниця, С. Васильєва, Д. Герцюк, Н. Дем'яненко, М. Гриценко, Т. Завгородня, І. Кравченко, Т. Комаренко,

І. Курляк, Г. Лемко, І. Лиман, В. Луговий, В. Майборода, І. Михайличенко, О. Радул та ін.); розвитку сучасної системи вищої освіти України (В. Кремень, М. Євтух, Є. Ніколаєв, Т. Фініков та ін.) тощо.

Нагромаджено масив різнопрофільних і міжгалузевих студій, які розкривають окремі аспекти діяльності та розвитку педагогічних училищ, технікумів, коледжів у 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст. З-поміж них – захищені в галузі педагогічної науки дисертації історико-педагогічного та експериментального характеру, присвячені професійній підготовці й особистісному формуванню майбутніх фахівців у педагогічних коледжах (С. Борисюк, Г. Голя, Л. Грищенко, Н. Грона, Н. Денисова, Т. Калугіна, Л. Кобзаренко, І. Коваль, В. Котубей, Л. Макрідіна, А. Мартинюк, Р. Найда, В. Поберецька, С. Слюсарук-Літвін, О. Сороколіта, І. Таргоній, О. Щербак та ін.), професійному розвитку викладачів педагогічного коледжу (Т. Калугіна, Л. Ликтей, Н. Мельник та ін.).

Багатоаспектність проблематики розвитку педагогічних коледжів зумовлює необхідність урахування результатів досліджень різних галузей знань, які розкривають нормативно-правові, організаційно-управлінські, фінансово-економічні та соціально-педагогічні умови їх функціонування (О. Бєляєва, М. Братко, Л. Грищенко, І. Коваль, Л. Полякова, В.Стельмашенко, Л. Сумбаєва, Г. Чирва, Н. Шульга та ін.). Аналітичні та методичні праці вчених-теоретиків й освітян-практиків розкривають функціонування педагогічних коледжів у контексті складних трансформаційних процесів України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. (О. Дмитрик, Л. Єршова, О. Квас, П. Лузан, О. Невмержицька, Н. Ничкало, Т. Пащенко, О. Петренко, В. Радкевич, Г. Шемелюк, Б. Щербаченко та ін.) та російсько-української війни (Є. Ніколаєв, Г. Рій, О. Шаров, І. Шемелинець та ін.), створюють інтелектуальне підґрунтя для поглибленого вивчення широкого спектру вузькопрофільних питань їхньої діяльності, зокрема і в перспективі повоєнного розвитку.

Історіографічний аналіз засвідчив, що різні аспекти діяльності педагогічних училищ, технікумів і коледжів фрагментарно відображені в працях про розвиток вищої і педагогічної освіти та професійної підготовки майбутніх учителів в Україні. Увага дослідників до цих закладів освіти дещо активізувалася з їх перетворенням після ухвалення Закону України «Про фахову передвищу освіту» (2019) у фахові педагогічні коледжі (ФПК; також офіційно фігурують як педагогічні фахові коледжі – ПФК). Проте станом на 2025 р. не було здійснено спеціальних комплексних історико-педагогічних досліджень, які би предметно й цілісно розкривали діяльність і розвиток педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні у 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст.

В окресленій науковій ситуації виявлено низку *суперечностей* між:

- важливими роллю і значенням педагогічних училищ, технікумів, коледжів у національній системі освіти України та недостатнім ступенем їх вивчення українською педагогічною наукою;
- зосередженням вітчизняних науковців на осмисленні історії розвитку педагогічних університетів, інститутів як ВНЗ III–IV рівнів акредитації та незначною увагою до педагогічних ВНЗ I–II рівнів акредитації, які опинилися поза увагою їхніх наукових інтересів;
- нагромадженим педагогічними училищами, технікумами, коледжами практичним досвідом професійної підготовки майбутніх фахівців у різних галузях знань і його недостатнім вивченням, узагальненням, використанням у формуванні конкурентоспроможних на ринку праці фахівців;
- напрацьованим у різнопрофільних і міждисциплінарних дослідженнях масивом знань з правового регулювання, управління, фінансування, інших аспектів функціонування педагогічних училищ, технікумів і коледжів і їх слабким використанням у проведенні історико-педагогічних та експериментальних досліджень про розвиток і вдосконалення діяльності означених закладів освіти.

Отже, вагомий досвід історичного розвитку і практичної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних училищах, технікумах, коледжах і відсутність його спеціального комплексного цілісного дослідження, а також потреба розв'язання означених суперечностей зумовили вибір теми дисертації: «**Розвиток педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні (90-ті рр. XX – перша чверть XXI століть)».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складником науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Тему дисертаційної роботи «Розвиток педагогічних училищ, технікумів, коледжів України (90-х рр. XX – перша чверть XXI століть)» затверджено на засіданні Вченої ради Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 12 від 24.11.2025 р.).

Об'єкт дослідження – розвиток ступеневої професійної педагогічної освіти в Україні.

Предмет дослідження – етапи, тенденції розвитку та система професійної підготовки в педагогічних училищах, технікумах, коледжах України у 90-х рр. XX – першій чверті XXI ст.

Мета дослідження – здійснення системного комплексного дослідження основних етапів, тенденцій історичного розвитку та напрямів і компонентів функціонування й організації освітнього процесу в педагогічних училищах, технікумах, коледжах України в 90-х рр. XX – першій чверті XXI ст. та

визначення шляхів і можливостей використання цього досвіду для вдосконалення їх діяльності за умов воєнного стану та повоєнного відновлення країни.

Згідно з метою визначено **завдання дослідження:**

1. Окреслити науково-теоретичні засади вивчення діяльності та розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні в 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст.

2. Визначити етапи становлення та розвитку педагогічних училищ, технікумів, коледжів у контексті реформування національної системи освіти.

3. Показати формування територіальної мережі та моделей функціонування і системи управління училищами, технікумами, коледжами на тлі трансформації ступеневої педагогічної освіти в 1991 – 2025 рр.

4. Проаналізувати еволюцію і модернізацію основних компонентів системи професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних училищах, технікумах, коледжах України за означеного періоду.

5. Дослідити процес формування особистості майбутнього фахівця та нарощування кадрового потенціалу педагогічних училищ, технікумів, коледжів за доби державної незалежності України.

6. З’ясувати візію вдосконалення діяльності педагогічних коледжів за умов воєнного стану та перспектив повоєнного відновлення України.

Хронологічні межі дослідження охоплюють окремий цілісний період 90- х рр. ХХ ст. – першої чверті ХХІ ст., коли на тлі перманентного реформування освітньої системи України відбувалися складні процеси трансформації становлення та діяльності педагогічних училищ, технікумів і коледжів. За нижню межу слугує 1991 р., коли з ухваленням 4 червня Закону УРСР «Про освіту» та проголошенням 24 серпня державної незалежності України розпочалося формування її національної системи освіти та якісне оновлення функціонування цих закладів освіти. За умовну верхню межу слугує 2025 р., коли після тривалих суперечливих перетворень визначилися правовий статус педагогічних коледжів як закладів фахової передвищої освіти (ЗФПО) і ЗВО та їхня роль і місце як важливого складника системи професійної освіти України, а також стабілізувалася діяльність за умов російсько-української війни. Ключовою подією в розвитку національної системи освіти та досліджуваних закладів освіти, зокрема, став ухвалений Верховною Радою України 8 серпня 2025 р. Закон України «Про професійну освіту». З’ясування генези й витоків означених закладів освіти передбачало занурення в історичну ретроспективу кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.

Територіальні межі дослідження охоплюють суверенну територію держави Україна у визнаних станом на 1991 р. міжнародними договорами кордонах. У таких просторових межах вивчався процес формування мережі

педагогічних училищ, коледжів, технікумів. Щодо тимчасово окупованих станом на 2025 р. територій, то діяльність цих закладів освіти вивчалася тільки за період їх функціонування в умовах контролю органів державної влади України.

Концепція дослідження окреслює основні орієнтири наукового пошуку та систему теоретичних положень, стрижневих ідей, які визначають його напрями, змістову структуру, інструменти і методику організації й проведення. Її реалізація передбачає здійснення панорамного дослідження етапів становлення і розвитку педагогічних училищ, технікумів, коледжів України та комплексного аналізу основних компонентів їх функціонування і напрямів професійної підготовки майбутніх фахівців. Концепція розроблялася та реалізувалася в трьох вимірах: методологічному, історико-педагогічному, практичному.

Методологічний вимір визначає науково-теоретичні засади дослідження: основні принципи (історизму, детермінізму, об'єктивності, науковості, тяглості, послідовності, системності, цілісності, аспектності, доказовості, альтернативності); наукові підходи (історико-педагогічний, територіально-регіональний, логічно-історичний, феноменологічний, герменевтичний, синергетичний, парадигмальний, аксіологічний) та операційні методи (загальнонаукові, міждисциплінарні, історико-педагогічні, соціологічні). Методологічний рівень окреслює евристичний та емпіричний характер дослідження, що виявляється в пошуку, зібранні, систематизації, критичному аналізі наукових студій для з'ясування ступеня дослідження порушеної проблеми й документальних матеріалів як інформативно-фактографічної бази, необхідної для реконструкції та аргументованих оцінок, характеристик предмета дослідження. Цей рівень утверджує постулат плюралізму, що передбачає врахування різних наукових поглядів й повагу до них, обґрунтування авторської позиції щодо трактування досліджуваних процесів і явищ.

Історико-педагогічний вимір окреслює систему координат та основні орієнтири проведення дослідження. Він проєктує вивчення становлення, розвитку і діяльності педагогічних училищ, технікумів і коледжів у певному часопросторі (хронотопі). Це передбачає дотримання принципів «вживання в епоху» (трактування освітньо-педагогічних процесів і явищ не тільки з позицій сьогодення, а й з урахуванням уявлень про них за різних суспільно-політичних умов); детермінізму (виявлення різноманіття чинників і причинно-наслідкових зв'язків, які зумовлювали ухвалення певних рішень, характер розвитку і діяльності закладів освіти та їх результати і наслідки), динамізму (розгляд предмета дослідження як такого, що перебуває в стані постійного руху, видозміни, взаємодії з іншими суспільними чинниками, які детермінували його різнобічну модернізацію), структуризації (поділ об'єкта дослідження на

ієрархічні супідрядні складники, з'ясування їх сутності, особливостей, зв'язків між ними й реконструкція на цій основі цілісної панорами знань про роль, місце, значення досліджуваних закладів освіти як окремого значущого самодостатнього компонента системи національної системи освіти України).

Практичний вимір стосується визначення перспектив, можливостей використання результатів дослідження для вдосконалення діяльності педагогічних коледжів і реформування системи професійної освіти України загалом. Це досягається шляхом упровадження виявлених закономірностей і розроблених рекомендацій з підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців. Для успішної трансформації історичного досвіду у формування нових теоретичних знань та освітніх практик необхідно здійснювати їхній моніторинг та оцінку результатів і ефективності за реальних умов, забезпечити зворотний зв'язок між учасниками освітнього процесу.

Джерела дослідження розподілено на дві групи: документальні матеріали (умовні першоджерела, які позначають «джерело-факт») і наукові «вторинні» історіографічні джерела у вигляді різновидових аналітичних студій. За критеріями, як-от походження, збереження, офіційний статус, інформаційно-змістова спрямованість, документальні джерела поділено на шість підгруп: 1) нормативно-правові документи (спеціальні закони, що визначають функціонування національної системи освіти; розпорядження Президента України; концепції, стратегії, програми, ухвали Кабінету Міністрів України та накази, розпорядження, інші документи Міністерства освіти і науки України, які регулюють розвиток освітньої сфери й окремих типів закладів освіти; розпорядження голів обласних державних адміністрацій (ОДА) та підпорядкованих їм профільних управлінь); 2) архівні матеріали (опрацьовано понад 20 одиниць зберігання з фондів 166 та 4621 Центрального державного архіву вищих органів влади України (ЦДАВОВ України), що містять річні звіти та ін. матеріли про розвиток педагогічних училищ у 1950-1990-х рр.; поточні / електронні архіви (е-архіви) педагогічних коледжів, що становлять понад 40 різновидів документів (статути, положення, накази, програми, плани, інструкції тощо), які відображають характер і особливості їх функціонування); 3) матеріали інтернету (довідкові вебресурси, освітні вебпортали («Освіта.UA», «ІНФОСВІТ», «Освітня політика», «Українська педагогіка», «Освіта в Україні» та ін.); сайти урядових і наукових установ, ЗВО, педагогічних коледжів України; е-бібліотечні каталоги, бібліографічні бази даних тощо); 4) навчально-методичне забезпечення (державні стандарти освіти; навчальні плани; освітні програми; програми навчальних дисциплін та з організації різних видів практики; підручники і навчальні посібники; методичні матеріали до навчальних занять тощо); 5) матеріали статистики та соціології (збірники, бюлетені про розвиток вищої освіти; звіти досліджень PISA; результати опитувань здобувачів освіти і

викладачів тощо); 6) фото-, відеодокументи та фонодокументи, що фіксують факти, події в діяльності педагогічних коледжів.

Теоретичну основу дослідження становлять результати профільних і міждисциплінарних досліджень у галузях: *філософії освіти, історії, соціології, історії педагогіки* (А. Алхазмі, В. Андрущенко, Є. Бистрицький, М. Боренштейн, Г. Васянович, Г. Ґласс, С. Гончаренко, О. Данильян, Дж. Дурлак, С. Золотухіна, І. Зязюн, В. Іванов, М. Йоргенсен, Я. Калакура, А. Кауфманн, С. Квіт, В. Кремень, П. Кутуєв, В. Лелеко, В. Лозова, В. Луговий, Л. Лук'янова, В. Огнев'юк, В. Онищенко, О. Трифонова, Л. Філліпсон, Л. Хеджес, Дж. Хіггінс, О. Ясь та ін.), що визначають парадигми і пріоритети розвитку освіти та педагогічної науки за умов глобальної нестабільності; *історико-педагогічної науки* (О. Адаменко, О. Антонова, Л. Березівська, Г. Білавич, Н. Гупан, Н. Дічек, Л. Ваховський, А. Вихрущ, С. Вітвицька, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, Т. Кристопчук, О. Петренко, І. Розман, С. Сисоєва, Л. Сливка, О. Сухомлинська, Є. Хриков, О. Чмир та ін.), які окреслюють науково-теоретичні засади дослідження національної освітньої системи України та її окремих компонентів; *загальної педагогіки, дидактики, педагогіки вищої школи* (І. Бех, О. Будник, Н. Денисова, К. Дубич, О. Жорнова, Т. Калугіна, Л. Карпинська, О. Квас, О. Кірдан, Кобзаренко, І. Коваль, Л. Ковальчук, І. Козаченко, В. Котубей, Л. Мартинець, А. Мартинюк, Н. Мачинська, Р. Найда, В. Поберецька, С. Слюсарук-Літвін, В. Стинська, М. Фіцула, В. Чайка та ін.), які інтегрують принципи, форми, методи навчання і виховання в сучасних закладах освіти; *професійної освіти та педагогіки* (О. Кучерявий, В. Луговий, В. Майборода, І. Михайличенко, О. Мещанінов, О. Муковіз, О. Невмержицька, Н. Ничкало, В. Радкевич, П. Лузан, Т. Пащенко, Н. Терентьєва, Л. Хомич, О. Цюняк, І. Червінська, О. Шквир та ін.), які визначають засади організації професійної підготовки фахівців у закладах вищої та фахової передвищої освіти; *педагогічної компаративістики* (Н. Бахмат, В. Дородних, І. Задорожна, О. Канівець, О. Клонцак, Т. Кошманова, Н. Мельник, Р. Роман, О. Тарасова, В. Фазан, О. Хижняк та ін.), які узагальнюють зарубіжний досвід розвитку педагогічної освіти та підготовки майбутніх учителів у коледжах; *державної політики, адміністрування, права, управління, економіки* (О. Бєляєва, М. Братко, Г. Джанда, І. Застрожнікова, Л. Калініна, О. Кондур, Є. Легеза, П. Лютіков, І. Лопушинський, О. Ковнір, І. Марченко, Г. Михайлишин, В. Стельмашенко, Н. Шульга та ін.), які розкривають механізми управління вищою і фаховою передвищою освітою та процесу професійної підготовки фахівців в освітньому середовищі коледжу.

Методи дослідження за походженням і пізнавально-аналітичними можливостями поділено на три групи: *загальнонаукові* – аналізу і синтезу, індукції і дедукції, ідеалізації і формалізації, узагальнення і порівняння

(використовуються на всіх етапах науково-дослідницької праці для розв'язання широкого кола завдань); *міждисциплінарні та профільні історико-педагогічні* – ретроспективний, періодизації, історико-логічний, історико-структурний, історико-порівняльний (для з'ясування передумов, генези педагогічних училищ, технікумів, коледжів і системного аналізу етапів їх розвитку, зіставлення змін, що відбувалися на кожному з них); контент-аналізу і дискурс-аналізу (для текстової експертизи й інтерпретації документів); класифікації і типологізації (для диференціації, систематизації теоретичних знань і фактографії за певними критеріями, ознаками); історіографічний і джерелознавчий (для аналізу наукових і документальних матеріалів); метааналізу (для вивчення значної кількості наукових і фактографічних джерел); SWOT-аналізу (для з'ясування сильних і слабких сторін діяльності та загроз і можливостей розвитку педагогічних коледжів); *соціологічні, емпіричні, статистичні* – спостереження, аналіз продуктів діяльності, бесіда, інтерв'ю, опитування, реєстрація, ранжування (для обробки і синтезованого аналізу великих обсягів показників, даних щодо діяльності та розвитку досліджуваних закладів освіти).

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

уперше: здійснено системний комплексний аналіз основних етапів, тенденцій історичного розвитку та змісту і напрямів діяльності педагогічних училищ, технікумів, коледжів України в 90-х рр. XX – першій чверті XXI ст.;

- розроблено класифікації наукових джерел (узагальнювальні праці; монографії і дисертації; наукові статті; матеріали наукових конференцій; довідникові видання) і документальних матеріалів (нормативно-правові документи; архівні матеріали; матеріали інтернету; навчально-методичне забезпечення; матеріали статистики і соціології; фото-, відео-, фонодокументи), які дають змогу визначити ступінь дослідження порушеної проблеми та інформативно-пізнавальні можливості першоджерел;
- розроблено періодизацію становлення та розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів, що складається з трьох основних періодів, і здійснено їхній предметний аналіз;
- визначено та схарактеризовано основні тенденції розвитку означених закладів освіти на тлі трансформації ступеневої підготовки майбутніх фахівців у 1991 –2025 рр. (видова диференціація; формування мережі; університетська та муніципальна моделі; управління і внутрішній устрій; інфраструктура і матеріально-технічна база тощо);
- структуровано та проаналізовано еволюцію основних компонентів професійної підготовки в педагогічних училищах, технікумах, коледжах України в 1991 – 2025 рр. (її рівнева та галузева структуризація; форми здобуття освіти; розроблення стандартів і ОПП; планування освітнього процесу; акредитація та

ліцензування; форми організації освітнього процесу; внутрішній моніторинг якості освіти; практична підготовка і наукова-дослідна робота здобувачів освіти; профорієнтація; працевлаштування тощо);
- розкрито особливості формування системи виховання та організації методичної і наукової праці викладачів педагогічних училищ, технікумів, коледжів та основні напрями їх зовнішніх зв'язків;

подальшого розвитку набуло: розроблення методологічних засад і терміносистеми української педагогічної науки, зокрема щодо тлумачення понять «училище», «коледж», «неперервна педагогічна освіта» та ін.; дослідження зарубіжного досвіду розвитку педагогічної освіти, коледжів і підготовки майбутніх учителів; вивчення перспектив розвитку педагогічних коледжів за умов воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що представлений фактографічний матеріал, теоретичні положення, висновки дають цілісне уявлення про основні етапи, тенденції, напрями розвитку і діяльності педагогічних училищ, технікумів, коледжів і їх роль, значення в розбудові національної системи освіти України. За матеріалами дисертації підготовлено елективний курс «Розвиток педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні: історія та сучасність», який був апробований в освітньому процесі коледжів та університетів України. Представлений доробок, особистий професійний досвід та виклики і завдання щодо вдосконалення професійно-педагогічної освіти дають підстави стверджувати, що результати дисертаційного дослідження можуть бути корисними в перспективі повоєнного розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей знань (розроблення навчально-методичного забезпечення для викладання нормативних дисциплін і елективних курсів з історії освіти і педагогіки) для удосконалення системи управління та організації освітнього процесу у фахових коледжах, у процесі оновлення освітніх програм галузі А Освіта для першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти, у системі післядипломної освіти та розвитку неперервної педагогічної освіти, самоосвіті педагогічних і науково-педагогічних працівників, державних і регіональних програм реформування фахової передвищої освіти та розробці концепцій стратегій розвитку окремих закладів фахової передвищої освіти в руслі їх інтеграції у європейський освітній простір.

Систематизовані в дослідженні фактографічний матеріал, теоретичні положення і висновки дають важливі орієнтири і підґрунтя для організації та проведення наукових досліджень про розвиток неперервної професійної педагогічної освіти України у XX – XXI ст. з огляду на перспективи її повоєнного відновлення і розвитку, активізації євроінтеграційних процесів.

Результати дослідження впроваджено: в освітній процес Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка №2026-01-26/06-01/1352 від 10.06. 2026 р.), Мукачівського державного університету (довідка №915 від 03.06.2026), Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (довідка №01-16/183 від 09.06.2026 р.), Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради (довідка №275 від 03.06.2026), Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради (довідка №299 від 27.05.2026 р.), Чернівецького педагогічного фахового коледжу імені Осипа Маковея (довідка №01-20/69 від 10.06.2026 р.).

Особистий внесок здобувачки. Усі наукові результати, теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації, викладені в роботі, здобуто дисертанткою самостійно. Авторкою здійснено комплексний історіографічний, джерелознавчий та історико-педагогічний аналіз проблеми розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів України в 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст.; обґрунтовано концепцію дослідження, визначено його методологічні засади, розроблено програму наукового пошуку й систему дослідницьких методів. Самостійно опрацьовано нормативно-правову базу, архівні документи, матеріали поточних архівів закладів освіти, статистичні, соціологічні, навчально-методичні й інші документальні джерела, а також широкий корпус наукової літератури. На цій основі здійснено періодизацію розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів України, визначено основні етапи, тенденції та закономірності їх функціонування за умов реформування національної системи освіти.

Здобувачкою розкрито особливості формування територіальної мережі, моделей функціонування, системи управління, організації освітнього процесу, професійної підготовки здобувачів освіти, виховної, методичної, науково-дослідної та міжнародної діяльності педагогічних училищ, технікумів і коледжів; узагальнено історичний досвід їх розвитку та визначено можливості його використання за умов воєнного стану й повоєнного відновлення системи освіти України.

Авторкою розроблено елективний курс «Розвиток педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні: історія та сучасність», здійснено апробацію та впровадження результатів дослідження в освітній процес закладів вищої та фахової передвищої освіти.

Особистий внесок здобувачки в наукових публікаціях, написаних у співавторстві, полягає в обґрунтуванні концепцій і положень досліджуваної проблеми, зокрема: у [2] – в аналізі теоретичних і практичних аспектів формування мовної компетентності здобувачів вищої та фахової передвищої

освіти, узагальненні досвіду діяльності педагогічних коледжів у цій сфері, розробленні авторських висновків і рекомендацій щодо вдосконалення мовної підготовки майбутніх фахівців у процесі вивчення філологічних дисциплін; у [3] – у дослідженні впливу емоційного інтелекту на психічне здоров'я студентів за умов пандемії COVID-19, аналізі наукових джерел із проблеми, узагальненні теоретичних положень, підготовці аналітичних матеріалів та формулюванні авторських висновків і рекомендацій щодо підтримки психологічного благополуччя здобувачів освіти; у [4] – в аналізі психолого-педагогічних аспектів підготовки майбутніх фахівців за умов воєнного стану, узагальненні наукових підходів до збереження фізичного і психічного здоров'я здобувачів освіти та в розробленні висновків щодо ролі психоосвіти як важливого складника професійної підготовки та формування стійкості майбутніх фахівців до сучасних суспільних викликів; у [5] – в узагальненні результатів наукових досліджень щодо психічного стану студентської молоді за умов воєнного стану, систематизації емпіричних даних і теоретичних підходів до проблеми психологічної стійкості здобувачів освіти, у формулюванні висновків щодо впливу воєнних чинників на емоційний стан та адаптаційні можливості студентів у контексті сучасних викликів професійної підготовки; у [6] – в узагальненні наукових підходів до впровадження здоров'язбережувальних інноваційних освітніх технологій у професійній підготовці здобувачів освіти за умов війни, аналізі їх впливу на фізичний і психоемоційний стан студентів, у визначенні педагогічних умов ефективного використання таких технологій у контексті забезпечення якості та безперервності освітнього процесу; у [8] – у дослідженні ролі української мови та історії у формуванні громадянської позиції студентів педагогічного коледжу, аналізі їхнього виховного потенціалу та обґрунтуванні педагогічних умов розвитку національної свідомості, громадянської відповідальності й патріотизму майбутніх педагогів; у [17] – в аналізі науково-педагогічних підходів до моделювання університетського комплексу, узагальненні теоретичних положень та обґрунтуванні структурних компонентів моделі університетського комплексу в сучасному освітньому просторі; у [18] – у здійсненні дефінітивного аналізу поняття «коучинг» в українському та зарубіжному науковому дискурсі, систематизації наукових підходів до його трактування та обґрунтуванні сутності коучингу як педагогічної технології; у [19] – у дослідженні особливостей професійної підготовки вчителів початкової школи у вчительських семінаріях Українського педагогічного товариства «Рідна школа», аналізі змісту, форм і методів навчання та узагальненні історико-педагогічного досвіду їхньої діяльності; у [20] – в аналізі професійно-педагогічної підготовки вчителів у контексті діяльності Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради впродовж 1939–2024 рр., характеристиці змісту, організаційних засад і тенденцій

підготовки педагогічних кадрів та узагальненні історико-педагогічного досвіду закладу; у [21] – в обґрунтуванні потенціалу музейної педагогіки у професійній підготовці майбутніх фахівців, аналізі теоретичних і практичних аспектів її використання в системі передвищої та вищої освіти та визначенні ефективних форм інтеграції музейно-освітньої діяльності в освітній процес; у [22] – у здійсненні етимологічного та дефінітивного аналізу понять «училище» і «коледж», узагальненні наукових підходів до їх тлумачення в історико-педагогічному та нормативно-правовому контекстах, виявленні особливостей еволюції змістового наповнення зазначених термінів у системі української освіти, у формулюванні авторських висновків щодо їх місця і ролі в розвитку педагогічної та фахової передвищої освіти України; у [27] – в аналізі особливостей професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах інноваційних змін в освіті, узагальненні сучасного педагогічного досвіду та обґрунтуванні перспективних напрямів удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів; у [28] полягає – у дослідженні підготовки майбутніх фахівців до використання цифрових технологій у викладанні дисциплін мовно-літературного циклу, аналізі можливостей цифрових інструментів в освітньому процесі та обґрунтуванні ефективних підходів до формування цифрової компетентності майбутніх педагогів; у [30] – в аналізі розвитку авторських шкіл в Україні крізь призму діяльності інноваційних закладів освіти Рівненщини в першій чверті XXI століття, аналізі їхніх концептуальних засад, педагогічних підходів і практик та узагальненні досвіду впровадження інноваційних освітніх моделей; у [32] – у дослідженні розвитку україномовної педагогічної освіти Галичини та Буковини другої половини XIX – початку XX ст. у гендерному аспекті, аналізі участі жінок у педагогічній освіті та узагальненні соціокультурних і освітніх умов їх професійної підготовки; у [39] – у характеристиці процесу формування закладів середньої педагогічної освіти у 20–30-х рр. XX ст., аналізі історико-освітніх умов їх становлення та узагальненні тенденцій розвитку системи підготовки педагогічних кадрів у зазначений період; у [42] – в обґрунтуванні теоретичних положень щодо використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх педагогів, опрацюванні та узагальненні науково-методичних джерел, аналізі практичних аспектів їх застосування в освітньому процесі; у [43] – у дослідженні процесу формування мовленнєвої компетенції учнів початкових класів на уроках літературного читання, аналізі педагогічних умов і методичних прийомів розвитку мовлення та обґрунтуванні ефективних технологій роботи з текстом у початковій школі; у [44] – в узагальненні сучасних підходів і методів діалектології, міждисциплінарного характеру та поєднання традиційних і цифрових інструментів дослідження мовної варіативності. Викладені в дисертації наукові результати здобуто самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Карпатського національного університету імені Василя Стефаника та отримали позитивні відгуки на наукових і науково-практичних *конференціях, зокрема:*

міжнародних за кордоном: «Інноваційний розвиток науки, технологій та освіти» (Канада, Ванкувер, 2024); «Вісімдесят п'яті економіко-правові дискусії» Польща, Ополе; Україна, Львів, 2024), «Сучасні дослідження в науці та освіті» (США, Чикаго, 2024), «Майбутнє в результатах сучасних наукових досліджень» (Німеччина, Карлсруе, 2025);

міжнародних в Україні: «Наука та освіта в умовах воєнного часу» (Дніпро, 2024), «Перспективи сучасної науки: теорія та практика» (Львів, 2024), «Сучасні виклики та актуальні проблеми науки, освіти та технологій» (Україна, Полтава, 2024), «Сучасна освіта в умовах глобалізованого світу: реалії, виклики, перспективи» (Чернігів, 2024), «Розвиток неперервної педагогічної освіти за умов воєнного стану в Україні та глобальних викликів» (Івано-Франківськ, 2025);

усеукраїнських з міжнародною участю: «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи» (Запоріжжя, 2024);

усеукраїнських: «Діяльнісний підхід у дошкільній та початковій освіті» (Львів, 2025), «Підготовка майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ: досвід, реалії, перспективи» (Рівне, 2025), «Сучасна українська освіта: виклики, стратегії, технології» (Дрогобич, 2025), «Теоретичні, методичні та практичні проблеми соціальної роботи» (Івано-Франківськ, 2026).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Фонологічна, морфологічна і лексико-семантична система говірки села Баня-Березів Косівського району Івано-Франківської області» зі спеціальності 10.02.01 – українська мова (мовознавство) захищено 2011 р. у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, її матеріали в тексті докторської дисертації не використано.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 44 публікаціях (з них 24 одноосібні), з-поміж яких: 2 розділи в колективних монографіях, 4 статті у виданнях, що індексуються наукометричною базою Scopus, 24 статті у фахових виданнях України, 11 публікацій апробаційного характеру, 3 статті, які додатково відображають результати дослідження.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (964 найменування, з них 47 іноземними мовами) та 35 додатків на 70 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 608 сторінок,

з них основна частина праці – 405 сторінок. Ілюстративний матеріал представлено в 34 таблицях і 3 рисунках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено ступінь її наукового розроблення, окреслено зв'язок роботи з науковими програмами. Сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методологічні засади дослідження. Визначено його хронологічні та територіальні межі, схарактеризовано джерельну базу і комплекс використаних методів. Розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення здобутих результатів. Наведено відомості про апробацію результатів дослідження, публікації авторки та впровадження результатів у науково-освітню практику. Окреслено особистий внесок здобувачки в працях, виконаних у співавторстві. Подано інформацію про структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі **«Розвиток педагогічних училищ, технікумів, коледжів України як історико-педагогічна проблема»** обґрунтовано методологічні засади дослідження, проаналізовано його історіографію і джерельну базу, розкрито феномен педагогічного коледжу в зарубіжній освіті.

Методологічні засади дослідження визначають загальну логіку, принципи, інструментарій вивчення порушеної проблеми та ґрунтуються на досягненнях української історико-педагогічної науки. Відхід від радянської методологічної парадигми, утвердження принципів міждисциплінарності, плюралізму та орієнтація на європейський науковий простір зумовили переосмислення підходів до вивчення освітньо-педагогічних процесів.

Важливим складником методології є *понятєво-категорійний апарат*, який забезпечує коректне трактування ключових дефініцій дослідження. На основі аналізу наукового дискурсу поточнено зміст і співвідношення понять *«історико-педагогічне дослідження», «освіта», «педагогічна освіта», «професійна педагогічна освіта», «фахова передвища освіта», «неперервна педагогічна освіта»* та предметно з'ясовано сутність термінів *«педагогічне училище», «педагогічний технікум», «педагогічний коледж», «фаховий коледж», «заклад фахової передвищої освіти»* та ін.

Технологічний компонент методології реалізовано через три комплексні складники: наукові принципи (історизму, об'єктивності, системності, науковості, доказовості, єдності історичного і логічного), які визначали базові установки, орієнтири вивчення еволюції та функціонування педагогічних училищ, технікумів, коледжів; інструментальні та аналітично-інтерпретаційні науково-теоретичні підходи (територіально-регіональний, історико-логічний, феноменологічний, герменевтичний, синергетичний, аксіологічний, парадигмальний), які проєктували стратегії і засади дослідження; операційні

загальнонаукові та спеціальні історико-педагогічні і міждисциплінарні методи (аналізу, синтезу, порівняння, періодизації, історичної реконструкції, історико-порівняльний та ін.), які забезпечували розв'язання конкретних дослідницьких завдань. Застосування цих інструментів забезпечило логічне цілісне дослідження порушеної проблеми.

Обґрунтовано поділ *джерельного комплексу* дослідження на дві пов'язані групи джерел: документальні («первинні») та наукові (історіографічні, «вторинні»). До першої віднесено офіційні нормативно-правові акти, електронні поточні архіви, вебресурси, навчально-методичні матеріали, фото-, відео- та фонодокументи з діяльності педагогічних коледжів, а також матеріали статистики і соціології тощо. На основі розробленої класифікації визначено принципи їх добору, критичного аналізу та інформаційний потенціал.

Історіографічний аналіз засвідчив наявність значної кількості наукових праць, присвячених розвитку педагогічної, вищої та фахової передвищої освіти, професійній підготовці педагогічних кадрів, зарубіжному досвіду розвитку коледжів, окремим аспектам діяльності педагогічних училищ і коледжів України. Утім, більшість досліджень має галузевий або вузькопроблемний характер і зосереджується на навчально-методичних чи організаційних питаннях. Це уможливлює констатувати відсутність цілісного історико-педагогічного дослідження розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів України в означених хронологічних межах та обґрунтовує наукову доцільність виконаного дисертаційного дослідження.

Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду засвідчив, що педагогічні коледжі посідають вагоме місце в системі професійної підготовки педагогічних кадрів, хоча їхній статус, функції та організаційні моделі визначаються особливостями національних освітніх процесів. У Великій Британії, США, Канаді, Франції, Німеччині та Польщі вони функціонують як самостійні заклади вищої чи фахової освіти або як структурні підрозділи університетів. Незважаючи на інституційні відмінності, спільними тенденціями діяльності є її практикоорієнтований характер, інтеграція теоретичного навчання з педагогічною практикою, автономність, гнучкість освітніх програм, їх адаптація до суспільних викликів і потреб ринку праці, а також посилення ролі дослідницької діяльності та професійної рефлексії у формуванні компетентного вчителя.

Отже, теоретико-методологічні засади дослідження, сформована джерельна база, результати історіографічного аналізу та узагальнення зарубіжного досвіду створили належне наукове підґрунтя для комплексного вивчення розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів України.

У другому розділі **«Етапи становлення та розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні»** здійснено історико-педагогічний

аналіз генези закладів середньої спеціальної та фахової передвищої педагогічної освіти від другої половини XIX ст. до 2025 р., показано еволюцію їх організаційних форм, нормативно-правового статусу та ролі, місця в системі педагогічної освіти України.

Система педагогічних училищ, технікумів і коледжів України сформувалася внаслідок тривалого історичного розвитку, який бере початок у другій половині XIX ст. Простежено еволюцію різних типів закладів підготовки педагогічних кадрів – учительських семінарій, педагогічних курсів, шкіл, технікумів та училищ. На їхній основі формувалася розгалужена мережа закладів середньої педагогічної освіти, яка забезпечувала підготовку вчителів насамперед для початкової школи й дошкільних закладів освіти та стала основою подальшого розвитку досліджуваних закладів освіти.

Розроблено періодизацію їх розвитку згідно з критеріями трансформації ступеневої педагогічної освіти та зміни нормативно-правового статусу. Перший період (друга половина XIX ст. – 1980-ті рр.) характеризується зародженням та організаційним становленням різних типів закладів педагогічної освіти; другий (1991 – 2014 рр.) пов'язаний із формуванням законодавчих засад їх діяльності в статусі вищих навальних закладів (ВНЗ, за тогочасною термінологією) I–II рівнів акредитації та складається з національно-трансформаційного й євроінтеграційного етапів; третій (2014 – 2025 рр.) вирізняється докорінним реформуванням педагогічних коледжів, переходом до системи фахової передвищої освіти (ФПО) та їхнім функціонуванням за умов воєнного стану. Такий підхід уможливив послідовно і цілісно простежити закономірності понад столітнього розвитку досліджуваних закладів освіти.

Нормативно-правове забезпечення розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів у 1991 – 2014 рр. формувалося під впливом становлення національної системи освіти та її інтеграції до європейського освітнього простору. Простежено еволюцію законодавчої бази їх функціонування у вигляді законів України «Про освіту» (1991) «Про вищу освіту» (2002), концепцій розвитку педагогічної освіти (1998; 2004), Державної програми «Вчитель» (2002), інших документів, які визначили правовий статус означених закладів освіти як ВНЗ I–II рівнів акредитації, модернізували систему ступеневої підготовки педагогічних кадрів, зміст професійної освіти і механізми державного управління галуззю.

Реалізація євроінтеграційного курсу України та запровадження нових освітніх стандартів істотно вплинули на модернізацію діяльності педагогічних коледжів. Вона виявилася в розширенні їхньої академічної та організаційної автономії, інтеграції в університетські комплекси, оновленні змісту і структури освітніх програм, упровадженні кредитно-трансферної системи, компетентнісного підходу, сучасних механізмів забезпечення якості освіти та

академічної мобільності здобувачів і викладачів. Це сприяло підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх педагогів, наближенню до європейських вимог і формуванню передумов для безперервної педагогічної освіти. Сформована в 1991 – 2014 рр. нормативно-правова база посилила роль і значення педагогічних училищ, технікумів і коледжів у системі ступеневої вищої освіти України.

У 2014 – 2025 рр. їхній розвиток відбувався під впливом освітніх реформ і масштабних суспільно-політичних трансформацій і воєнних дій. Обґрунтовано поділ цього періоду на етапи, які характеризуються нормативною невизначеністю функціонування досліджуваних закладів освіти (2014 – 2019 рр.), їх реформуванням згідно із Законом України «Про фахову передвищу освіту» (2019) та адаптацією діяльності до умов воєнного стану (2022 – 2025 рр.). На такому тлі трансформація організаційно-правового статусу педагогічних училищ, технікумів, коледжів супроводжувалося їхнім переходом від моделі ВНЗ І–ІІ рівнів акредитації до системи ФПО, упровадженням освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра, оновленням механізмів управління, фінансування, ліцензування та акредитації. Попри інституційні зміни, демографічні втрати, освітню міграцію, кадрові й фінансові труднощі, вони зберегли функційну цілісність і підтвердили вагомі роль і місце в системі педагогічної освіти.

Отже, історичний розвиток педагогічних училищ, технікумів і коледжів України характеризувався наступністю, а його зміст і динаміка визначалися змінами державної освітньої політики, нормативно-правового забезпечення та суспільними й освітніми викликами. Запропонована періодизація відображає основні етапи їх еволюції і закономірності зміни організаційно-правового статусу, особливості й провідні тенденції реформування за сучасних умов.

У третьому розділі **«Тенденції розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів на тлі трансформації ступеневої системи підготовки майбутніх фахівців у 1991 – 2025 роках»** розкрито процес формування територіальної мережі педагогічних училищ, технікумів і коледжів України, особливості їх видової диференціації та функціонування університетської і муніципальної організаційних моделей, простежено розвиток їх внутрішньої структури, системи управління та матеріально-технічної бази.

Проаналізовано процес формування територіальної мережі педагогічних училищ, технікумів і коледжів України, здійснено їх комплексну типологізацію за формою підпорядкування і профілем професійної підготовки. Встановлено, що близько 75–80 % чинних педколеджів сформувалися на основі педагогічних семінарій, курсів, шкіл, училищ і технікумів, створених за різних історичних періодів, що забезпечило тяглість їх розвитку. Регіональні особливості генези їхньої мережі проявилися у відмінностях організаційних моделей, темпах зміни

статусу, характері інтеграції до університетських комплексів тощо. Спільними тенденціями функціонування стали реорганізація, укрупнення, зміна підпорядкування, перетворення педагогічних училищ і технікумів у коледжі та подальший перехід до системи фахової передвищої освіти. Ці процеси залежали від історичних традицій, соціально-економічних особливостей регіонів, державної освітньої політики, інших чинників.

Кількісні показники конкретизують означені структурні зміни та засвідчують, що впродовж досліджуваного періоду розвиток мережі відбувався не так шляхом механічного збільшення або скорочення кількості закладів, як через зміну їх типів, статусу й організаційного підпорядкування. На перетині XX–XXI ст. функціонувало близько 36 педагогічних закладів цього типу, у середині 2010-х рр. їх кількість залишалася на рівні 36–39, причому станом на 2016/17 н. р. мережа охоплювала 7 педагогічних училищ, 6 індустріально-педагогічних технікумів і 24 педагогічні коледжі. Загалом упродовж 1991 – 2025 рр. встановлено функціонування 56 таких закладів, які виникали, реорганізовувалися або припиняли діяльність у різний час. Основні кількісні й структурні зміни мережі узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка мережі педагогічних училищ, технікумів і коледжів України в 1991–2025 рр.

Період / реперна дата	Кількість закладів	Основні структурні характеристики та зміни
кінець 1990-х – початок 2000-х рр.	близько 36	14 педагогічних училищ і технікумів; 22 педагогічні коледжі
2010-ті рр.	36–39	відносна стабільність мережі; поступове перетворення училищ і технікумів у коледжі
2016/17 н. р.	37	7 педагогічних училищ; 6 індустріально-педагогічних технікумів; 24 педагогічні коледжі
2019–2025 рр.	близько 36	завершення трансформації педагогічних училищ і технікумів у фахові педагогічні коледжі; зміни мережі, пов’язані з тимчасовою окупацією територій та релокацією окремих закладів

Вивчення динаміки кількісних і структурних змін мережі досліджуваних закладів освіти впродовж 1991 – 2025 рр. показав, що, попри скорочення контингенту здобувачів освіти, демографічні виклики й наслідки російсько-української війни, їхня мережа зберегла цілісність і функційну спроможність. Релокація закладів із тимчасово окупованих і прифронтових територій забезпечила безперервність освітнього процесу і збереження кадрів.

Зважаючи на аналіз теоретико-методологічних засад функціонування університетської та муніципальної (комунальної) моделей педагогічних училищ, технікумів і коледжів у системі ступеневої педагогічної освіти, обґрунтовано

співвідношення понять-феноменів «неперервна педагогічна освіта» і «ступенева педагогічна освіта» та визначено їх місце в забезпеченні наступності професійної підготовки майбутніх учителів. Модель «університет – педагогічний коледж» стала важливим механізмом інтеграції фахової передвищої та вищої педагогічної освіти, який забезпечує узгодженість освітніх програм, безперервність професійного розвитку та формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти.

Визначено спільне, особливе, відмінне у функціонуванні низки моделей педагогічних коледжів. Університетська модель характеризується різними рівнями інтегрованості коледжів до структури ЗВО, тоді як муніципальна модель забезпечує ширшу організаційну, фінансову й управлінську автономію закладів як самостійних юридичних осіб. Запропоновано авторський підхід до класифікації університетських коледжів за ступенем їх інтегрованості («глибокий», «середній» і «низький» рівні) та виокремлено гібридну модель функціонування педагогічних коледжів, яка ввібрала різні риси означених схем.

Реалізуючи певні організаційні механізми, обидві моделі сприяли модернізації і вдосконаленню ступеневої педагогічної освіти. При цьому університетські комплекси забезпечували ефективнішу інтеграцію освітньої, наукової та практичної підготовки майбутніх педагогів, а комунальні коледжі завдяки ширшим можливостям самоврядування активно реагували на регіональні потреби ринку праці та розвитку територіальних громад.

За досліджуваного періоду внутрішня структура та система управління, інфраструктура і матеріально-технічна база педагогічних училищ, технікумів і коледжів зазнали складної модернізації. Їхній організаційний розвиток відбувався під впливом трансформації правового статусу, реформування системи освіти й інтеграції до європейського освітнього простору. При цьому зберігалися традиційні особливості завдяки функціонуванню таких структурних підрозділів, як відділення, циклові (предметні) комісії, методичні кабінети тощо. Показано три моделі організації відділень (за спеціальностями, за галузями знань, за формами навчання) та трансформацію циклових комісій, частина яких у педагогічних коледжах зі статусом ЗВО або відокремлених структурних підрозділів університетів була замінена кафедрами чи функціонувала паралельно з ними.

Визначено моделі внутрішнього управління педколеджів (автономна; частково автономна; інтегровано-централізована; інтегровано-автономна) та особливості їх функціонування залежно від правового статусу, рівня інтеграції до університету, принципів взаємодії із засновниками тощо. Висвітлено тенденцію щодо посилення ролі колегіальних органів педагогічних і наглядових рад, органів студентського самоврядування в ухваленні управлінських рішень.

Незважаючи на обмежене фінансування та капітальне будівництво, відбувалася інтенсивна технологічна модернізація інфраструктури й матеріально-технічної бази педколеджів. Розроблено класифікацію цієї інфраструктури за функційним призначенням (дидактичний, інноваційно-інформаційний, управлінський, побутово-здоров'язбережувальний, трудовий, виховний компоненти) та схарактеризовано її розвиток у напрямах цифровізації освітнього процесу, створення електронних бібліотек, віртуальних методичних кабінетів, сучасних інформаційно-комунікаційних середовищ, оновлення навчального обладнання. Пандемія COVID-19 та російсько-українська війна зумовили переорієнтацію інфраструктури на організацію дистанційного навчання й безпечного освітнього середовища.

Отже, трансформація мережі педагогічних училищ, технікумів і коледжів супроводжувалася зміною їх організаційних моделей, удосконаленням внутрішньої структури, системи управління та матеріально-технічного забезпечення. Це сприяло зміцненню їх місця в системі ступеневої педагогічної освіти та формуванню сучасних засад функціонування ЗФПО України.

У четвертому розділі **«Еволюція системи професійної підготовки в педагогічних училищах, технікумах і коледжах за досліджуваного періоду»** розкрито рівневу та галузеву структуризацію професійної підготовки майбутніх фахівців, визначено основні тенденції, напрями та компоненти організації освітнього процесу в означених закладах освіти.

Рівневу та галузеву структуру професійної підготовки розглянуто як основу цілісної системи функціонування педагогічних училищ, технікумів і коледжів, яка впродовж 1991 – 2025 рр. зазнавала перманентної трансформації під впливом державної освітньої політики. Затверджений 1994 р. перелік напрямів підготовки фахівців формально започаткував перехід від радянської до національної моделі ступеневої освіти. Педагогічні училища і коледжі як ВНЗ I–II рівнів акредитації здійснювали підготовку молодших спеціалістів за спеціальностями «Дошкільне виховання», «Початкове навчання», «Трудове навчання», «Професійне навчання», «Соціальна педагогіка», «Фізичне виховання». Запроваджена 1997 – 1998 рр. чотириступенева модель підготовки за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста і магістра стала перехідною від пострадянської до європейської практики організації професійної освіти.

Акцентовано на документі «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004), який визначив стратегію реорганізації педагогічних училищ і технікумів у профільні педагогічні коледжі та розширення їхніх можливостей щодо підготовки бакалаврів. Надання педагогічним коледжам у переліках напрямів підготовки та спеціальностей 2006 – 2007 рр. права здійснювати підготовку фахівців за

широким спектром спеціальностей (дошкільна, початкова, технологічна, професійна, корекційна освіта, фізичне виховання, соціальна робота) стало важливим чинником їх переходу до багатопрофільної моделі функціонування.

Ухвалений перелік галузей знань і спеціальностей 2015 р. та його подальші редакції забезпечили остаточний демонтаж радянської системи кваліфікацій та адаптацію підготовки фахівців до європейської рамки кваліфікацій, утвердження освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра, збереження в окремих коледжах бакалаврської підготовки та наступність між фаховою передвищою і вищою освітою. Педагогічні коледжі стали окремою важливою ланкою безперервної педагогічної освіти, забезпечуючи можливість працевлаштування випускників і продовження навчання на наступних рівнях. Ці процеси мали свої особливості в гуманітарно-педагогічних коледжах (розширення спектру спеціальностей, спеціалізацій і додаткових кваліфікацій) та індустріально-педагогічних технікумах і коледжах, які поєднували підготовку кваліфікованих робітників і професійно-педагогічну підготовку майстрів виробничого навчання. Ці процеси стимулювали модернізацію освітньої термінології, утвердження компетентнісного та студентоцентрованого підходів, розширення автономії педколеджів, а також підвищували їх конкурентоспроможність на ринку праці.

Розвиток форм здобуття освіти засвідчив перехід від домінування традиційної очної підготовки до поєднання різних моделей навчання відповідно до суспільних викликів і технологічних змін. Пандемія COVID-19 та російсько-українська війна каталізували впровадження дистанційного й змішаного навчання та цифрову трансформацію педагогічних коледжів, що актуалізувало вдосконалення нормативної бази, цифрової інфраструктури, методичного супроводу й психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Одним із ключових напрямів модернізації змісту професійної підготовки майбутніх педагогів стало *формування системи стандартів та освітньо-професійних програм*. Перехід до компетентнісної моделі освіти, узгодження освітніх програм із державними стандартами, вимогами ринку праці та європейськими підходами сприяв посиленню гнучкості освітнього процесу, його практичної спрямованості та забезпеченню єдності фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-комунікаційної, практичної підготовки.

Планування освітнього процесу еволюціонувало від чітко регламентованої системи навчальних планів до більш гнучкої моделі, орієнтованої на результати навчання, напрацьовані компетентності та індивідуальну освітню траєкторію здобувача освіти. Запровадження кредитно-трансферної системи, розширення вибіркового складника освітніх дисциплін, удосконалення навчально-методичного забезпечення та цифровізація процедур планування сприяли

підвищенню ефективності організації освітньої діяльності й адаптації підготовки фахівців до нових вимог і викликів.

Ліцензування та акредитація поступово перетворилися з формальних адміністративних процедур на дієві механізми забезпечення якості освіти та розвитку закладів ФПО. Посилення вимог до кадрового, матеріально-технічного, навчально-методичного забезпечення, відкритості освітніх програм і внутрішніх систем якості стимулювало педагогічні коледжі до системного оновлення освітньої діяльності та її узгодження із сучасними національними та європейськими стандартами.

Удосконалення форм організації освітнього процесу відбувалося шляхом поєднання традиційних методів навчання з інноваційними педагогічними технологіями та розширенням практичного складника професійної підготовки. Особлива увага приділялася розвитку педагогічної практики, інтеграції навчання з майбутньою професійною діяльністю, використанню інтерактивних, проєктних і цифрових технологій, що забезпечувало формування професійних компетентностей і готовності випускників до роботи в сучасному освітньому середовищі.

У контексті реформування національної освіти одним із провідних напрямів розвитку педагогічних коледжів стала розбудова *внутрішньої системи забезпечення якості освіти*. Систематичне оцінювання результатів навчання, моніторинг освітніх програм, анкетування учасників освітнього процесу та використання механізмів зворотного зв’язку сприяли підвищенню ефективності управління, удосконаленню змісту освіти та формуванню культури академічної відповідальності.

Розвиток *науково-дослідної роботи* в педколеджах став невід’ємним компонентом професійної підготовки майбутніх педагогів. Участь у студентських наукових товариствах, конференціях, конкурсах, проєктній діяльності, підготовці наукових публікацій стимулювала розвиток дослідницьких компетентностей, критичного мислення, академічної культури та готовності до безперервного професійного саморозвитку.

Важливим напрямом генези педколеджів стало розширення їхньої *взаємодії із зовнішнім соціально-освітнім середовищем*. Вони послідовно формували систему партнерства із закладами дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, органами місцевого самоврядування, науковими установами, громадськими організаціями й працедавцями. Така співпраця забезпечувала вдосконалення практичної підготовки здобувачів освіти, розширення баз педагогічної практики, спільну реалізацію освітніх і методичних проєктів, а також сприяла оперативному врахуванню сучасних вимог до професійної компетентності майбутніх педагогів. У такому ракурсі *розвивалися системи профорієнтації та супроводу працевлаштування випускників*.

Ефективний зворотний зв’язок із цими суб’єктами сприяв підвищенню якості професійної підготовки та адаптації освітніх програм до потреб ринку праці і зміцненню кадрового потенціалу.

Отже, професійна підготовка в педагогічних училищах, технікумах і коледжах у 1991 – 2025 рр. трансформувалася із централізованої пострадянської моделі в багатопрофільну, компетентнісно орієнтовану систему фахової передвищої та частково вищої освіти. Її розвиток визначали розширення спеціальностей і кваліфікацій, стандартизація змісту, посилення практичної підготовки, студентоцентризм, цифровізація, формування внутрішніх систем забезпечення якості й орієнтація на потреби ринку праці.

У п’ятому розділі **«Формування особистості майбутнього фахівця та кадрового потенціалу педагогічних училищ, технікумів, коледжів»** досліджено характер і особливості еволюції виховної діяльності, організацію методичної та наукової роботи педагогічних працівників, обґрунтовано візію їх поступу за умов воєнного стану і повоєнного відновлення України.

Система виховної діяльності педагогічних училищ, технікумів і коледжів еволюціонувала від радянської ідеологізованої до національно, гуманістично та особистісно зорієнтованої моделей формування майбутнього фахівця. У 1990- х – на початку 2000-х рр. її основу становили принципи гуманізму, демократії, національної самосвідомості, єдності навчання і виховання, орієнтація на духовний, моральний, фізичний та інтелектуальний розвиток здобувача. Відтак посилювалася тенденція інтегрування з професійною підготовкою, тож виховна робота набувала практикоорієнтованого характеру, спрямовувалася на розвиток критичного мислення, соціальної відповідальності, командної взаємодії та творчого потенціалу майбутніх педагогів. На такому тлі модернізувалися концепції, програми та методи і форми виховної діяльності, посилювалися колегіальність, роль циклових комісій, кураторів і студентського самоврядування в її організації, а функції адміністрації зміщувалися до координації та підтримки студентських ініціатив. З другої половини 2010-х рр. визначальним чинником оновлення змісту виховної роботи стали Революція гідності, російсько-українська війна та потреба зміцнення національної ідентичності. Пріоритетного значення набули національно-патріотичне, громадянське, правове, морально-етичне й військово-патріотичне виховання, формування оборонної свідомості, відповідальності, академічної доброчесності, волонтерської активності та готовності до захисту держави. Система пам’ятних дат і виховних заходів була переорієнтована на вшанування захисників України, жертв російської агресії, подій боротьби за незалежність і територіальну цілісність держави. Водночас зберігалися й оновлювалися корпоративні традиції, релігійно-обрядові святкування, культурно-мистецькі практики та заходи на честь патронів закладів освіти.

Організація методичної та наукової роботи педагогічних училищ і коледжів у 1991 – 2025 рр. розвивалася в напрямі переходу від традиційної методичної діяльності до комплексної системи професійного розвитку педагогічних працівників, інтегрованої з інноваційною, дослідницькою та міжнародною діяльністю. За таких умов поняття методичної, навчально-методичної та науково-методичної роботи набули взаємопов'язаного характеру, а їх зміст зосередився на забезпеченні якості освітнього процесу, удосконаленні навчально-методичного забезпечення, упровадженні сучасних педагогічних і цифрових технологій, розвитку професійної майстерності викладачів і поширенні передового педагогічного досвіду. Сформувалася цілісна система організації методичної роботи, у якій провідну роль відігравали методичні ради, циклові комісії, кафедри, методичні кабінети, творчі групи, а поряд із традиційними індивідуальними, груповими й колективними формами активно використовувалися тренінги, майстер-класи, вебінари, професійні спільноти, інші інноваційні форми підвищення кваліфікації.

Важливою тенденцією розвитку педагогічних коледжів стало посилення ролі *науково-дослідної діяльності* як складника професійної підготовки майбутніх педагогів. За досліджуваного періоду розширилися масштаби науково-методичної, дослідницької і видавничої роботи викладачів, активізувалася їх участь у науково-практичних конференціях, семінарах, педагогічних читаннях, конкурсах професійної майстерності, підготовці навчально-методичних посібників, збірників наукових праць і фахових публікацій. Це сприяло зростанню науково-методичного потенціалу закладів освіти, упровадженню інноваційних педагогічних технологій, удосконаленню методичного забезпечення освітнього процесу та підвищенню професійної компетентності їхніх викладачів.

Результати комплексного аналізу сучасного стану педагогічних коледжів, нормативних і стратегічних документів та проведеного SWOT-аналізу стали підґрунтям для розроблення *авторської концептуальної моделі їх розвитку за умов воєнного стану та повоєнного відновлення України*. Подальший поступ цих закладів має ґрунтуватися на поєднанні історично сформованого досвіду із сучасними європейськими підходами до розвитку ФПО. Пріоритетними напрямами визначено вдосконалення системи управління, оптимізацію мережі педагогічних коледжів, забезпечення якості освіти, модернізацію організації освітнього процесу, посилення практичної підготовки, розвиток студентоцентрованого навчання, профорієнтаційної діяльності, внутрішніх систем моніторингу якості та безперервного професійного розвитку педагогічних працівників. Особливу увагу приділено підвищенню адаптивності педагогічних коледжів до демографічних, безпекових і соціально-економічних викликів, розширенню академічної автономії, інтеграції до європейського

освітнього простору та зміцненню партнерства із закладами освіти різних типів, працедавцями й територіальними громадами.

Практичним результатом дослідження стало розроблення авторської програми курсу за вибором студентів *«Розвиток педагогічних училищ, коледжів і технікумів в Україні: історія та сучасність»*, спрямованого на формування в здобувачів освіти цілісного уявлення про історичний розвиток і сучасні тенденції функціонування педколеджів. Окреслено перспективи історико-педагогічних досліджень, пов'язані з вивченням моделей діяльності та змісту професійної підготовки в педколеджах за різними спеціальностями, розвитком їх виховних систем, взаємодії зі стейкхолдерами, проведенням порівняльних досліджень функціонування коледжів в Україні та зарубіжних країнах. Це сприятиме визначенню стратегічних орієнтирів подальшої модернізації національної системи фахової передвищої педагогічної освіти.

Отже, розвиток досліджуваних закладів освіти супроводжували складні процеси модернізація виховної системи, удосконалення методичної і наукової діяльності, підвищення рівня кадрового потенціалу. Обґрунтовано концептуальні напрями їх подальшого розвитку за умов воєнного стану та повоєнного відновлення України, спрямовані на підвищення якості професійної підготовки, зміцнення інституційної спроможності та інтеграцію у європейський освітній простір.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що мети дослідження загалом досягнуто, а розв'язання поставлених завдань уможливлює зробити такі висновки:

1. Науково-теоретичні засади вивчення діяльності та розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні в 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст. окреслено крізь призму розроблення методологічних засад дослідження та аналізу його джерельної бази і феномену педагогічного коледжу в зарубіжних системах освіти. Основу розроблення методології дослідження становлять три складники: концептуальний, термінологічний, технологічний. У розрізі першого складника з'ясовано ідейно-теоретичні аспекти розвитку української історико-педагогічної науки та наукових підходів до вивчення освітніх процесів. Після «боїв за методологію» 1990-х рр., що супроводжувалися критикою радянських псевдонаукових схем, на початку ХХІ ст. у контексті євроінтеграції розпочалося вдосконалення концептуальних засад вивчення освітньо-педагогічних явищ на принципах плюралізму та синергетики. Окреслено тенденції розвитку методології дослідження історико-педагогічних реалій, що стосуються еволюції дослідницьких методик від описових до пояснювальних, відтак аналітично-оцінювальних; диференціації тематики

студій завдяки розширенню їх територіальних і хронологічних меж; посилення міждисциплінарності історико-педагогічних знань.

У вимірі термінологічного складника методології проаналізовано сутність базових понять «училище», «технікум», «коледж», «педагогічне училище / коледж / технікум» та низки супідрядних дефініцій. З'ясування їх етимології та текстологічний аналіз сприяв заповненню цієї прогалини в категорійно-поняттєвому апараті української педагогічної науки, позаяк виявилося, що, попри їх широку вживаність, дефінітивність цих феноменів не вивчалася.

Технологічний компонент методології інтегрував наукові принципи (детермінізму, історизму, об'єктивності, науковості, тяглості, системності, цілісності, аспектності), науково-теоретичні підходи (історико-педагогічний, територіально-регіональний, парадигмальний, синергетичний, герменевтичний, феноменологічний тощо) та три групи операційних методів – загальнонаукові; міждисциплінарні; профільні історико-педагогічні (періодизації, історико-порівняльний, контент-аналіз, дискурс-аналіз, класифікації, типологізації, метааналіз, SWOT-аналізу та ін.). Ці інструменти визначили стратегію, логіку, послідовність, проблемно-змістові напрями розв'язання завдань дослідження.

Аналіз його джерельної бази здійснено з позиції поділу на дві основні групи. Першу становлять документальні («первинні») матеріали, які містять необроблену науковцями інформацію. За критеріями походження, збереження, інформативності їх поділено на підгрупи: нормативно-правові документи; архівні матеріали; матеріали інтернету; навчально-методичне забезпечення; матеріали статистики і соціології; фото-, відео- та фонодокументи. Вони дають фактографію для вивчення порушеної проблеми. Другу групу становлять історіографічні («вторинні») джерела у вигляді узагальнювальних праць, монографій, дисертацій, наукових статей, матеріалів конференцій, довідникових видань, які адсорбують наукові знання про розвиток і діяльність досліджуваних закладів освіти. Їх аналіз виявив недостатній ступінь вивчення порушеної проблеми, що обґрунтовує доцільність нашого дослідження.

З'ясування витоків, генези, етапів, інших аспектів розвитку педагогічних коледжів у зарубіжжі з акцентом на їх значенні в системах освіти Великої Британії, Німеччини, Польщі, Франції, США і Канади засвідчило, що вони відігравали вагому роль у підготовці майбутніх фахівців. Зарубіжний досвід, що відображає національні моделі функціонування коледжів (зміст, форми, організація освітнього процесу тощо), заслуговує на творче використання в розвитку теорії та практики діяльності цих закладів освіти в Україні.

2. На тлі реформування вітчизняної національної системи освіти педагогічні училища, технікуми, коледжі пройшли складний шлях становлення та розвитку. Характер та особливості цього процесу відображає розроблена періодизація, що складається з трьох основних періодів, поділених на різні часові

відрізки: перший – період зародження та організаційного становлення (друга половина XIX – 80-ті рр. XX ст.) – складається з трьох етапів (60-ті рр. XIX – початок XX ст.; 1917 – 1941 рр.; середина 40-х – 80-ті рр. XX ст.), що позначають почергову зміну різних типів закладів (учительські семінарії, педагогічні курси, школи, технікуми, училища), які стали зародками формування мережі сучасних педколеджів; другий – нормативно-правового становлення та євроінтеграції (червень – серпень 1991 р. – 1 липня 2014 р.) – має два етапи, які розрізняє січневий 2002 р. Закон України «Про вищу освіту»; третій – період реформування, невизначеності та кризових ситуацій (липень 2014 – 2025 рр.) – поділено на три етапи (липень 2014 р. – червень 2019 р.; червень 2019 р. – 22 лютого 2022 р.; лютий 2022 р. – 2025 р.). Межі зазначених етапів другого і третього періодів позначали ухвалення знакових законодавчих актів і геополітичні події (насамперед COVID-19, російсько-українська війна), які зумовлювали якісні зміни в діяльності й розвитку досліджуваних закладів освіти.

3. Вивчення проблеми формування територіальної мережі педагогічних училищ, технікумів, коледжів показало, що у своїй основі вона була створена за радянського періоду. Це означає, що первісні заклади освіти, які стали зародками близько 75–80 % чинних у першій половині 2020-х рр. педколеджів, виникли наприкінці XIX – у 80-х рр. XX ст. Характер і тенденції розвитку цього процесу увиразнюють особливості їх становлення в окремих регіонах: у Західному – більшість із 14 чинних педколеджів (три пов’язують витоки з дорадянськими семінаріями, один виник за сучасної доби) мають статус відокремленого структурного підрозділу (ВСП) університетів; у Центральному – з восьми коледжів шість виникли за радянського періоду, усі мають статус комунальних, а половина є гуманітарно-педагогічними; у Південному – функціонує лише п’ять коледжів, їх становлення супроводжувалося частою зміною статусу; у Північному – з 10 педколеджів сім мають дорадянські коріння, більшість належить обласним радам, один заклад є державним, а Стрітівський коледж і київський «Універсум» мають найменшу та відповідно найбільшу кількість студентів серед ФПК; у Східному регіоні зосереджена значна частина І-ПФК, з 18 училищ, технікумів, коледжів, чинних на початку 2010-х рр., вісім опинилися на тимчасово окупованих територіях або були релоковані.

У контексті становлення системи ступеневої педагогічної освіти України сформувалися дві основні моделі функціонування училищ, технікумів і коледжів. До першої – муніципальної (комунальної) – відносимо заклади, що мають статус самостійної юридичної особи, власні статути та внутрішнє самоуправління і автономію, які зумовлюються правами їхніх власників – обласних рад, ОДА. До другої – університетської – моделі віднесли педагогічні училища і коледжі, що як ВСП університетів мають різний рівень автономії від умовно «широкого» до «мінімального», такий же як у факультетів або кафедр

ЗВО. Також виокремлено проміжну, «гібридну» модель, для якої характерні риси обох основних конструкцій. У всіх випадках ФПК мають достатні повноваження та важелі для повноцінної організації освітнього процесу та виконують роль важливої зв'язкової ланки між ЗЗСО та ЗВО, забезпечуючи поступальність і ступневість системи підготовки педагогічних кадрів.

Означені моделі, історичні традиції та місце досліджуваних закладів освіти в національній системі освіти зумовили особливості їх внутрішньої структури та системи управління і розвитку матеріально-технічної бази. Ще в 50-х – 80-х рр. ХХ ст. у них сформувалися специфічні структурні підрозділи, які за досліджуваного періоду зазнали істотної модернізації. Зокрема, відділення набули багатопрофільного характеру, готуючи фахівців не однієї, а кількох спеціальностей. Розширювалися повноваження циклових комісій, які перебирали функції координації розвитку відповідних профільних напрямів професійної підготовки. Більшість методичних кабінетів починали працювати у форматі віртуальних і стали надавати комплексну допомогу в професійному розвитку викладачів (від методичного супроводу до атестації) та організації навчальної і наукової роботи здобувачів освіти. У педагогічних коледжах, що мали статус ЗВО або ВСП університетів, поряд з означеними підрозділами створювалися факультети і кафедри, що призводило до дублювання їх функцій.

4. За досліджуваного періоду якісної модернізації зазнали всі основні компоненти системи професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних училищах, технікумах, коледжах. Важливим чинником цих процесів стала трансформація їх рівневої та галузевої структури, що відбувалася внаслідок ухвалення урядових документів, які визначали переліки напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностями та освітньо-кваліфікаційними рівнями. Долаючи труднощі та суперечності, пострадянська модель професійної підготовки в означених закладах освіти наближалася до модерної європейської. Її багатогалузевий характер у педагогічних, гуманітарних і гуманітарно-педагогічних коледжах знайшов вияв у розширенні переліку спеціальностей, кваліфікацій і спеціалізацій, за якими готували не тільки вчителів початкової школи і вихователів закладів дошкільної освіти, а й учителів-предметників для ЗЗСО. В індустріально-педагогічних коледжах розширювався перелік спеціальностей з підготовки педагогічних кадрів для закладів професійно-технічної освіти та спеціалістів з робітничих професій.

Зміни та інновації в організації освітнього процесу педагогічних училищ, технікумів і коледжів відбувалися в контексті розроблення відповідної нормативно-правової бази: у 1990-х – 2010-х рр. це довершувалося в нормативному полі вищої освіти, а з 2019 р. – фахової передвищої освіти.

Відносно сталими були форми здобуття освіти: очне навчання домінувало; кількість студентів заочних відділень скорочувалося, хоча багато І- ФПК зберігали їх значні контингенти; дуальна, сімейна освіта, педагогічний патронаж, на робочому місці, попри розроблення нормативно-правової бази, не мали практичної реалізації. Натомість після фрагментарної апробації у 2010-х рр. за екстремальних умов COVID-19 та повномасштабної російсько-української війни всеохопного характеру набула дистанційна освіта, що зумовило якісні зміни в організації освітнього процесу. Завдяки наявній інфраструктурі та матеріально-технічному забезпеченню педагогічні коледжі нагромадили цінний досвід використання месенджерів, хмарних сервісів, соціальних мереж для реалізації різних методів і форм навчального процесу, оцінювання його результатів тощо.

Так само усталеними залишалися основні форми організації освітнього процесу (лекція; лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття; консультація тощо), які з набуттям педагогічними училищами, технікумами, коледжами статусу ВНЗ І–ІІ рівнів акредитації мали відповідати «Положенню про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» (1993). Якісна змістовно-методична модернізація практичної підготовки проявлялася в особливостях виробничих практик здобувачів освіти різних спеціальностей. Лише через три десятиліття (2023 р.) ФПК отримали нові типові положення про організацію освітнього процесу в ЗФПО та про практичну підготовку здобувачів фахової передвищої освіти.

Процес розроблення стандартів та освітньо-професійних програм у досліджуваних закладах освіти виявився доволі складним і суперечливим. Певний час вони продовжували освітню діяльність на основі дещо оновлених радянських галузевих стандартів, доки у 2000-х рр. почали розробляти освітні програми та освітньо-кваліфікаційні характеристики в нормативно-правовому полі вищої освіти України. Із середини 2000-х та у 2010-х рр. ця діяльність стала здійснюватися на компетентнісній основі, а 2019 р. – у руслі завдань та особливостей ФПО. Про динамічність цього процесу свідчить той факт, що до лютого 2022 р. затвердили стандарти для семи основних спеціальностей, за якими у ФПК готували фахових молодших бакалаврів.

Планування навчального процесу в досліджуваних закладах освіти чітко регламентували чинні нормативно-методичні документи. Зміст і структура їх навчальних планів еволюціонували в руслі підходів і пріоритетів підготовки майбутніх фахівців. Зокрема, з основних спеціальностей «Дошкільна освіта» та «Дошкільна підготовка» у 1990 – 2020-х рр. загальна кількість годин збільшилася на третину, перелік навчальних дисциплін розширився майже втричі, істотно зросла питома вага годин, відведених на практичну підготовку. Посилення диференціації процесу планування проявилося в складанні робочих планів та індивідуальних навчальних планів здобувачів освіти.

Згідно з нашим аналізом, розвиток і вдосконалення порядку ліцензування та акредитації досліджуваних закладів освіти та їх освітніх програм увиразнюють чотири етапи: 1991 – 1995 рр. – перший досвід проходження цих процедур і здобуття прав самостійно розробляти й затверджувати навчальні програми, визначати форми організації навчального процесу, присвоювати кваліфікації молодшого спеціаліста, бакалавра; 1996 – 2014 рр. – перехід до комплексного аналізу й оцінки стану навчально-виховного процесу; 2015 – 2019 рр. – спрощення та регламентування процедури ліцензування з акцентом на якісні показники надання освітніх послуг; 2019 – 2025 рр. – модернізація системи акредитації України, коли НАЗЯВО змістило акценти на вдосконалення освітніх програм, дотримання академічної доброчесності та забезпечення якості вищої і фахової передвищої освіти.

Схарактеризовано тенденцію зростання ролі, значення внутрішнього моніторингу забезпечення якості освіти як одного з ключових чинників удосконалення системи професійної підготовки в педагогічних коледжах відповідно до міжнародних стандартів і вимог ринку праці. Його впровадження забезпечував арсенал інструментів і заходів: створення спеціальних структурних підрозділів; проведення системних опитувань, тестувань здобувачів освіти і викладачів; аналіз здобутих показників і розроблення на їх основі рекомендації щодо підвищення якості освітньої діяльності. Система заходів з дотримання академічної доброчесності мала забезпечити довіру до навчальних, наукових і професійних здобутків учасників освітнього процесу.

У руслі перебування в орбіті системи вищої освіти України та курсу на її євроінтеграцію в системі професійної підготовки досліджуваних закладів освіти зростали роль і значення наукова-дослідної роботи студентів. Це сприяло реалізації традиційних орієнтирів щодо формування спеціалістів-практиків, адже їх залучення до навчальних та позанавчальних форм НДР (наукові проєкти, конференції, гуртки тощо) допомагало оволодінню окресленими в освітніх програмах компетентностями та виробленню готовності до творчого розв’язання навчальних і професійних завдань. Удосконалення системи профорієнтації та працевлаштування випускників створювало підґрунтя для формування в досліджуваних закладах освіти цілісної самовідтворювальної системи професійної освіти, що охоплювала такі основні компоненти: пошук і вступ абітурієнта; організація освітнього процесу; сприяння працевлаштуванню та адаптації вихованців на першому робочому місці. За складної демографічної ситуації та ін. несприятливих умов нагромадився цінний досвід з формування комплексних моделей (форми, методи, засоби) оптимізації впливу на свідоме професійне визначення здобувачів базової та профільної загальної середньої освіти. З відмовою від пострадянської системи працевлаштування молодих фахівців педколеджі перебирали на себе це відповідальне завдання та

розв’язували його завдяки налагодженню зв’язків зі стейкхолдерами (працедавці, органи освіти, заклади освіти, випускники тощо) та їх залученню до організації освітнього процесу.

5. Педагогічні училища, технікуми, коледжі нагромадили значний досвід з організації виховної роботи, яка еволюціонувала в контексті суспільно-політичних та освітніх викликів, мала свої особливості. Її ідейна спрямованість, зміст, цілі, методи, форми, організаційні засади знайшли відображення в напрацьованих внутрішніх документах, розроблених згідно з положеннями державних концепцій, програм тощо. Еволюцію змісту виховної роботи відображає трансформація системи заходів, які за ідейною спрямованістю інтегровано в чотири групи: загальнонаціональні (державні); корпоративні; релігійно-обрядові календарного циклу; на честь патронів закладів освіти. Основними чинниками організації виховної діяльності залишалися адміністрація закладів освіти в особі заступника директора з виховної роботи, спеціальні структурні підрозділи, інститут кураторства, предметні (циклові) комісії, студентське самоврядування, ради гуртожитків, психологічний супровід. Основні напрями виховної діяльності мали різний рівень розвитку. Пріоритетними залишалися фізична культура, спорт й здоров’язбереження; хвилеподібно еволюціонувала художньо-мистецька діяльність; актуалізація проблеми булінгу посилила роль превентивного виховання тощо. За умов російсько-української війни особливої гостроти і значення набуло національно-патріотичне виховання та формування національної ідентичності й готовності до захисту Вітчизни. Розширювався спектр форм соціальної активності студентства: від традиційних екологічних і благодійницьких акцій до улаштування флешмобів соціального й патріотичного спрямування, волонтерства, заходів, спрямованих на допомогу ЗСУ, тощо.

Провідним напрямом і засобом нарощування кадрового потенціалу педагогічних училищ, технікумів, коледжів залишалася методична робота, яка за досліджуваного періоду зазнала істотної модернізації. Утвердилося її сконсолідоване розуміння як системної цілеспрямованої діяльності з розвитку професіоналізму, творчої активності і потенціалу викладачів для забезпечення якості, ефективності освітнього процесу. Розширювався спектр індивідуальних, групових, колективних форм і напрямів методичної роботи (понад 30 різновидів), які формували цілісну систему цілеспрямованого розвитку професійної компетентності педагогічних працівників. Її функціонування забезпечували адміністративні й колегіальні органи та структурні підрозділи у вигляді педагогічних і методичних рад, методичних центрів і служб, методичних кабінетів, циклових комісій тощо. Розвитку цієї діяльності сприяли творчі групи і лабораторії, які проводили дослідно-експериментальну роботу з розробки та апробації інноваційних технологій і форм організації освітнього процесу.

Пріоритетного значення в системі професійного зростання набували атестації і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, різні форми педагогічного наставництва і супроводу молодих викладачів.

Прикладну спрямованість наукової діяльності досліджуваних закладів освіти простежуємо в тематиці їх науково-методичних досліджень. Завдяки активізації науково-теоретичних студій зростала чисельність підготовлених викладачами монографій і публікацій у фахових наукових журналах. Розвитку дослідно-експериментальної діяльності сприяла співпраця з університетами та академічними установами України.

Розширення зовнішніх зв'язків відбувалося у двох основних напрямах переважно на основі укладання відповідних угод. Перший – внутрішньонаціональний – передбачав поглиблення співпраці з державними органами освіти і самоврядування, закладами науки і культури, фінансовими установами, промисловими підприємствами, громадськими організаціями тощо. Другий – міжнародний – напрям реалізувався в спільній організації із зарубіжними закладами освіти наукових конференцій та ін. культурно-освітніх заходів, а також участі українських викладачів і здобувачів освіти в міжнародних освітніх програмах і проєктах; закордонних стажуваннях, розвитку академічної мобільності тощо. Важливими чинниками і напрямами розвитку зовнішніх зв'язків залишалися спортивна та культурно-мистецька діяльність.

6. За результатами дослідження та SWOT-аналізу і вивчення низки спеціальних документів і наукових студій розроблено концептуальну модель візії розвитку педагогічних коледжів за умов воєнного стану та повоєнного відновлення України. Вона ґрунтується на трьох основних компонентах. Перший окреслює можливі шляхи, засоби, механізми вдосконалення управління ЗФПО на державному, обласному і локальному (внутрішньому) рівнях, зокрема, щодо розширення їх автономії і самоуправління (передусім педколеджів, що є ВСП університетів); оптимізації їх мережі (доцільність об'єднання переміщених і місцевих закладів освіти та за умов недостатньої кількості абітурієнтів тощо); поліпшення функціонування системи забезпечення якості освіти та ін. Другий компонент акцентує на вдосконаленні організації освітнього процесу, що охоплює питання планування; процедури ліцензування, акредитації і розроблення ОПП із залученням стейкхолдерів; упровадження в практику нових форм здобуття освіти, зокрема дуальної; активізації науково-дослідної роботи викладачів і здобувачів освіти; підвищення ефективності процедур акредитації педагогічних працівників; формування в педагогічних коледжах цілісної системи професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців: від профорієнтації здобувачів ЗЗСО до працевлаштування випускників. Третій компонент моделі становить елективний курс «Розвиток педагогічних училищ, коледжів і технікумів в Україні: історія та сучасність». Результати його апробації

в ЗФПО та ЗВО України засвідчують теоретичну і практичну значущість матеріалів дослідження для підготовки майбутніх педагогів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії, розділи монографій

1. **Vintonyak O. V.** Pedagogical colleges in national european education systems through the prism of professional higher education in Ukraine. *Intellektuelles Kapital-die Grundlage für innovative Entwicklung: Wirtschaft, Management, Tourismus, Bildung, Philosophie, Philologie, Rechts- und Politikwissenschaften, Medizin.* Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft». 2024. Buch 28. Teil 4. P. 109-121.

URL:https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/issue/view/sge28-04/sge28-04
DOI: https://doi.org/10.30890/2709-2313.2024-28-00-023

2. Bilavych H., **Vintoniak O.,** Klubochkina T., Savchuk S. Formation of language competence of higher and professional pre-higher education learners in the process of studying philological disciplines. *Science for modern man: Education and pedagogy; Psychology and sociology; Philology, linguistics and literary studies; Legal and political sciences; History. Monographic series «European Science».* 2026. Book 46. Part 5. P. 90-103.

DOI: https://doi.org/10.30890/2709-2313.2026-46-05-031
URL:https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/article/view/sge46-05-031

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Web of Science і Scopus

3. Savchuk B., Yehorova I., **Vintoniak O**., Kotenko R., Fedchyshyn N., Nesterova S., Bilavych H. Emotional intelligence as a factor in strengthening the students' mental health during the COVID-19 pandemic. *Wiadomości Lekarskie*. 2023. Vol. LXXVI. Issue 6. P. 1470-1478.

DOI: 10.36740/WLek202306121
URL: https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2023/WLek202306.pdf

4. Savchuk B., Snitovska O., **Vintoniak O**., Koval P., Fedchyshyn N., Fedoniuk L., Bilavych H. Meta-analysis of studies on the mental state of ukrainian students under martial law. *Polski Merkuriusz Lekarski*. 2024. Vol. LII. Issue 6. P.711-718.

DOI: 10.36740/Merkur202406114
URL:https://polskimerkuriuszlekarski.pl/wp-content/uploads/2025/01/PolMerkurLek2024i6net.pdf

5. Bilavych H., **Vintoniak O**., Slyvka L., Humeniuk I., Fedchyshyn N., Fedoniuk L., Savchuk B. The role of psychoeducation for the physical and mental health of future specialists in wartime conditions. *Polski Merkuriusz Lekarski*. 2025. Vol. LIII. Issue 1. P. 139-145.
DOI: 10.36740/merkur202501119
URL:https://polskimerkuriuszlekarski.pl/wp-content/uploads/library/PolMerkurLek2025i1net.pdf
6. Bilavych H., **Vintoniak O**., Snitovska O., Sultanova N., Fedchyshyn N., Fedoniuk L., Savchuk B. Health-preserving: innovative educational technologies in the professional training of ukrainian students during wartime. *Wiadomości Lekarskie Medical Advances*. 2025. Vol. LXXVIII. Issue 8. P. 1614-1624.
DOI: https://doi.org/10.36740/WLek/209515
U R L : h t t p s : / / w w w . w i a d o m o s c i l e k a r s k i e . p l / p d f - 2 0 9 5 1 5 - 129156?filename=Health_preserving_.pdf

Статті у наукових фахових виданнях України

7. **Вінтоняк О**. Реалізація мовно-літературної освіти в початковій школі випускниками педагогічного коледжу через призму НУШ. *Acta Paedagogica Volynienses.* 2022. Вип. 1. Том 2. С. 31-36.
DOI: https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.5
URL:https://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/443
8. **Вінтоняк О. В**., Зварич Р. В. Українська мова та історія у формуванні громадянської позиції студентів педагогічного коледжу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2022. Вип. 89. С. 26-31.
DOI:https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.89.05
URL:https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/89/5.pdf
9. **Вінтоняк О. В.** Формування мережі закладів середньої педагогічної освіти в Україні (друга половина XIX – 80-ті рр. XX століть). *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка».* 2024. № 3. С. 107-118.
DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3(37)-107-118
URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/10017
10. **Вінтоняк О. В.** Педагогічні фахові коледжі України в історичній ретроспективі становлення (друга половина XIX – 80-ті роки XX століть). *Нова педагогічна думка*. 2024. № 4. С. 3-9.
DOI: https://doi.org/10.37026/2520-6427-2024-120-4-3-9
URL: http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/issue/view/22/9
11. **Вінтоняк О. В.** Нормативно-правове забезпечення діяльності педагогічних коледжів та училищ як вишів I-II рівнів акредитації: європейська візія 2002-

2014 років. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка».* 2024. № 4. С. 121-132.
DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4(38)-121-132
URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/10687/10745

12. **Вінтоняк О.** Вироблення нормативно-правових засад розвитку педагогічних училищ і коледжів: національно-трансформаційний етап. 1991–2002 років. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 74. Т. 1. С. 357-363.

DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-1-54
URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/74_2024/part_1/56.pdf

13. **Вінтоняк О. В.** Педагогічні коледжі та училища України у 2014 – 2019 роках: етап нормативно-правової невизначеності. *Освіта та педагогічна наука.* 2024. № 2 (186). С. 105-116.

DOI: 10.12958/2227-2747-2024-2(186)-105-115
URL:https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10713/10.%20Vintoniak.pdf?sequence=1&isAllowed=y

14. **Вінтоняк О. В.** Розвиток фахової передвищої освіти за умов воєнного стану. *Молодь і ринок.* 2024. № 5. С. 122-128.

DOI:https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.305740
URL:http://mir.dspu.edu.ua/article/view/305740/297699

15. **Вінтоняк О.** Досвід діяльності педагогічних коледжів США крізь призму розвитку закладів фахової передвищої освіти в Україні. *Інноватика у вихованні.* 2024. Вип. 19. Том 2. С. 106-117.

DOI: https://doi.org/10.35619/iiu.v2i19.626
URL: https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/626/537

16. **Вінтоняк О. В.** Феномен фахової передвищої освіти: перший етап нормативно-правого становлення (червень 2019 – лютий 2022 років). *Педагогічний альманах.* 2024. Вип. 56. С. 104-111.

DOI: https://doi.org/10.37915/pa.vi56.555
URL: https://pedalmanac.site/index.php/main/article/view/555/480

17. Савчук Б. П., **Вінтоняк О. В**., Ковальчук В. М. Плясун Б. В. Модель університетського комплексу в науково-педагогічному дискурсі. *Перспективи та інновації науки.* (*Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2024. № 5 (39). С. 29-37.

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5(39)-452-463
URL:https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/24075/24046

18. Савчук Б., **Вінтоняк О**., Снітовська О. Коучинг як педагогічна технологія: дефінітивний аналіз українського та зарубіжного дискурсу. *Педагогічна наука і освіта XXI століття.* 2024. № 2. С. 38-47.

DOI:https://doi.org/10.35619/pse.vi2.23
URL:https://pse.itup.com.ua/index.php/pse/article/view/23

19. Білавич Г., **Вінтоняк О**., Довбенко С., Озарко В. Професійна підготовка вчителів початкової школи у вчительських семінаріях Українського педагогічного товариства «Рідна школа». *Молодь і ринок*. 2024. № 4. С. 26-32.

DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304383
URL:https://mir.dspu.edu.ua/article/view/304383/296547

20. Білавич Г. В., **Вінтоняк О. В.** Професійно-педагогічна підготовка вчителів у контексті діяльності Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (1939-2024). *Перспективи та інновації науки.* 2024. № 9(43). С. 62-72.

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9(43)-62-72
URL:https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/14895/14965

21. Білавич Г. В., **Вінтоняк О. В**., Дідух І. Я., Вербещук С. В. Музейна педагогіка крізь призму професійної підготовки майбутніх фахівців у системі передвищої та вищої освіти. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Педагогіка»*. 2024. № 12(40). С. 426-438.

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-12(40)-426-437
URL:https://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/16974/17046

22. Савчук Б., **Вінтоняк О.** Поняття «училище», «коледж»: спроба етимологічного та дефінітивного аналізу. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка».* 2025. № 5(51). С. 1284-1294.

DOI:https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-1284-1294
URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/24075/24046

23. **Вінтоняк О. В.** Розвиток педагогічних училищ та коледжів в Україні у 90-х рр. XX – першій чверті XXI століть: історіографія проблеми. *Освіта та педагогічна наука.* 2025. № 2(189). С. 127–136.

DOI:https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2(189)-127-136.
URL:https://eps.luguniv.edu.ua/index.php/eps/article/view/216/209

24. **Вінтоняк О. В.** Наукова діяльність викладачів педагогічних училищ і коледжів України (90-ті рр. XX – початок XXI ст.). *Молодь і ринок*. 2025. № 7-8 (239-240). С. 239-240.

DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.339894
URL:https://mir.dspu.edu.ua/article/view/339894/328607

25. **Вінтоняк О. В.** Організація методичної роботи в педагогічних училищах і коледжах України в 1991 – 2025 роках. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка».* 2025. № 8(38). С. 1034-1046.

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-8(38)-1034-1045
URL:https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/28544/28508

26. **Вінтоняк О.В.** Рівнева та галузева структуризація професійної підготовки фахівців у педагогічних училищах і коледжах України (кінець XX-початок XXI століть). *Педагогічна наука і освіта XXI століття*. 2025. № 5(25). С. 141-153.

DOI: https://doi.org/10.35619/pse.vi5.145

URL: https://pse.itup.com.ua/index.php/pse/article/view/145/129

27. Білавич Г., **Вінтоняк О**., Комар І., Савчук Б. Професійна підготовка майбутніх педагогів за умов інноваційних змін в освіті: досвід і перспективи розвитку. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»*. 2025. № 10(50). С. 1778-1790.

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-10(50)-1778-1790

URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/30162/30120

28. Білавич Г., **Вінтоняк О**., Трухан О., Озарко В. Підготовка майбутніх фахівців до використання цифрових технологій у викладанні дисциплін мовно-літературного циклу. *Гірська школа Українських Карпат*. 2025. № 33. С. 60-65.

DOI: https://doi.org/10.15330/msuc.2025.33.60-65

URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/msuc/article/view/10103

29. **Вінтоняк О. В.** Розвиток дистанційної форми здобуття освіти в педагогічних коледжах України на початку XXI століття. *Педагогічна Академія.* 2025. № 20.

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17075138

URL: https://zenodo.org/records/17075138

30. Білавич Г.В., Снітовська О.Й., **Вінтоняк О.В.** Розвиток авторських шкіл в Україні крізь призму діяльності інноваційних закладів освіти на Рівненщині в першій чверті XXI сторіччя. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Педагогіка»*. 2026. № 2(56). С. 606-625.

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-2(56)-606-625

URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/38015/38016

Опубліковані праці апробаційного характеру

31. **Vintoniak O.** Problematyka wykorzystania technologii multimedialnych w przygotowaniu przyszłych nauczycieli szkół podstawowych w kolegium nauczycielskim. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 7 (43). Vol. 1. P. 11-17.

DOI: https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.1.2

URL: https://kelmczasopisma.com/viewpdf/7383

32. Добржанський О., Шологон Л., **Вінтоняк О.** Україномовна педагогічна освіта Галичини та Буковини другої половини XIX – початку XX ст.: гендерний аспект. *Краєзнавець.* 2023. Ч. 3–4. С. 21–32.

DOI: https://doi.org/10.15407/kraieznavstvo2023.03-04.021
URL:https://kraieznavstvo.history.org.ua/cgi-bin/krzn/jrn.exe?I21DBN=EN&P21DBN=krzn&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta_en&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=kraeznavstvo_2023_3-4_3

33. **Вінтоняк О.** Суспільно-політичне тло і чинники становлення та розвитку педагогічних коледжів в Україні у 2014 – 2021 роках. *Modern engineering and innovative technologies.* 2024. Issue 32 / Part 3. С. 186-190.

DOI: https://doi.org/10.30890/2567-5273.2024-32-00-097
URL:https://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit32-00-097/7610

34. **Вінтоняк О. В.** Академічна мобільність та релокація закладів фахової професійної освіти за умов запровадження воєнного стану в Україні. Міжн. наук.-практ. конф. *Наука та освіта в умовах воєнного часу* (Дніпро, 18 жовтня 2024 р.). Дніпро, 2024. С. 87-89.

URL:https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2024/10/re-18.10.2024.pdf.

35. **Вінтоняк О. В.** Закон «Про освіту» 1991 р. та запровадження ступеневої системи вищої освіти в Україні. *The 8th International scientific and practical conference "Innovative development of science, technology and education"* (May 9-11, 2024) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2024. С. 360-363. URL:https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/INNOVATIVE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE-TECHNOLOGY-AND-EDUCATION-9-11.05.24.pdf.

36. **Вінтоняк О. В.** Розвиток закладів професійної підготовки учителів на західноукраїнських землях у другій половині XIX – 30-х роках XX століття як основа формування мережі сучасних педагогічних коледжів. *The 3rd International scientific and practical conference "Perspectives of contemporary science: theory and practice"* (April 28-30, 2024) SPC "Sciconf.com.ua", Lviv, Ukraine. 2024. С. 616-620.

URL:https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/PERSPECTIVES-OF-CONTEMPORARY-SCIENCE-THEORY-AND-PRACTICE-28-30.04.24.pdf

37. **Вінтоняк О. В.** Закон України «Про вищу освіту» як чинник трансформації та розвитку педагогічних коледжів і училищ. *Сучасні виклики та актуальні проблеми науки, освіти та технологій:* зб. тез доп. міжн. наук.-практ. конф. (Полтава, 23 жовтня 2024 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2024. С. 6-7.

URL:https://www.economics.in.ua/2024/10/23.html.

38. **Вінтоняк О. В.** Коледжі Франції, Німеччини та Польщі як моделі формування фахових педагогічних коледжів України. *The 9th International scientific and practical conference "Modern research in science and education"* (May 2-4, 2024) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2024. С. 401-406.

URL:https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/MODERN-RESEARCH-IN-SCIENCE-AND-EDUCATION-2-4.05.2024.pdf.

39. Савчук Б. П., **Вінтоняк О. В.** Формування закладів середньої педагогічної освіти у 20-30-ті рр. XX ст. *Вісімдесят п'яті економіко-правові дискусії.* Сер.: Матер. Міжн. мультидисциплін. наук. інтерн.-конф. (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 25-26 квітня 2024 р.). Львів: ФО-П Шпак В.Б. С. 78-82.

URL:http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4830/

40. **Вінтоняк О. В.** Ліцензування та акредитація як інструменти оцінки якості освітньої діяльності педагогічних училищ і коледжів України (1991-2025). *Modern engineering and innovative technologies*. Published by: Sergeieva&Co Karlsruhe, Germany. 2025. Issue 40. Part 3. P. 78-89.

DOI: 10.30890/2567-5273.2025-40-03-070

URL:https://www.moderntechno.de/index.php/meit/issue/view/meit40-03

41. **Вінтоняк О. В.** Діяльність творчих груп і лабораторій педагогічних училищ і коледжів України (перша чверть XXI ст.). *International scientific conference proceedings «Future in the results of modern scientific research '2025».* Karlsruhe, Germany, 2025. С. 130-136.

DOI: 10.30890/2709-1783.2025-40-00-020

URL:https://www.proconference.org/index.php/gec/article/view/gec40-00-020

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

42. **Вінтоняк О. В**., Степаненко О. К., Чикалова Т. Г. Досвід використання інноваційних технологій у початковій школі. *Перспективи та інновації науки.* 2021. Вип. № 4(4). С. 96-105.

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-4(4)

URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/629/632

43. **Вінтоняк О. В**., Зварич Г. І. Формування мовленнєвої компетенції учнів початкових класів на уроках літературного читання. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Випуск 57. Том 2. С.186-189.

DOI: https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.2.37

URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/57/part_2/37.pdf

44. **Vintoniak O**., Hnatyuk M., Miniailo R., Turysheva O., Kotvytska V. Dialectology in modern linguistic research: theoretical approaches and methods. *Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. № 1. P. 39-44.

DOI: 10.33543/1401393944

URL:https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/A_07.pdf

АНОТАЦІЯ

Вінтоняк О. В. Розвиток педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні (90-ті рр. XX – перша чверть XXI століть). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Карпатський національний університет імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України. Івано-Франківськ, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному історико-педагогічному дослідженню розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів України в 90-х рр. XX – першій чверті XXI ст. Здійснено системний аналіз етапів, тенденцій і закономірностей їх розвитку, обґрунтовано методологічні засади дослідження, розроблено періодизацію розвитку, визначено основні тенденції трансформації досліджуваних закладів освіти. Розкрито особливості формування їх мережі, організації професійної підготовки, виховної, методичної та наукової діяльності. Визначено перспективи розвитку педагогічних коледжів за умов воєнного стану та повоєнного відновлення України. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення системи фахової передвищої педагогічної освіти, розроблення нормативного й навчально-методичного забезпечення та подальших історико-педагогічних досліджень.

Ключові слова: педагогічна освіта, педагогічні училища, педагогічні технікуми, педагогічні коледжі, фахова передвища освіта, професійна підготовка педагогів, історія освіти України, ступенева освіта, освітні реформи, освітній процес, виховна діяльність, воєнний стан.

ANNOTATION

Vintoniak O. V. Development of Pedagogical Schools, Technical Schools and Colleges in Ukraine (1990s – the First Quarter of the Twenty-First Century). Qualification Scientific Work as a Manuscript.

Dissertation for the Degree of Doctor of Pedagogical Sciences in Specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. Vasyl Stefanyk Carpathian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Ivano-Frankivsk, 2026.

The dissertation is devoted to a comprehensive historical and pedagogical study of the establishment, development and transformation of pedagogical schools, technical schools and colleges in Ukraine during the 1990s and the first quarter of the twenty-first century. The research provides a holistic analysis of the genesis, organisational and legal foundations, structure, activities and development prospects of professional pre-higher pedagogical education institutions under socio-political, economic and educational transformations.

The relevance of the study is determined by historical, political, socio-economic, educational and scientific-pedagogical factors. Following the restoration of Ukraine's independence, pedagogical schools, technical schools and colleges became an important component of the national education system and underwent continuous transformation caused by educational reforms, legislative changes and Ukraine's integration into the European Higher Education Area. The study addresses a significant gap in Ukrainian historical and pedagogical research, since pedagogical schools, technical schools and colleges, unlike pedagogical universities, have not previously become the subject of a comprehensive scientific investigation. The research summarises their historical development, reveals the specific features of their functioning, identifies the main tendencies of their transformation and substantiates the prospects for their further development under martial law and during the post-war reconstruction of Ukraine.

The purpose of the study is to carry out a systematic historical and pedagogical analysis of the principal stages, tendencies and directions of development of pedagogical schools, technical schools and colleges in Ukraine from 1991 to 2025, to investigate the evolution of their educational activities and professional teacher training, and to determine the possibilities of applying the accumulated historical experience to improving the contemporary system of professional pre-higher pedagogical education. The research also examines the formation of the territorial network of pedagogical schools, technical schools and colleges, the evolution of university-based and municipal models of their functioning, as well as changes in their organisational structure, governance and material resources. Particular attention is paid to the transformation of the educational process, practical teacher training, quality assurance mechanisms and the development of professional teacher education in the context of educational reforms, European integration and contemporary societal challenges.

The methodological framework of the research is based on the principles of historicism, objectivity, scientific validity, systematicity and interdisciplinarity and integrates historical-pedagogical, comparative, systemic and phenomenological approaches. The study employed general scientific, historical-pedagogical and empirical methods. The source base includes legislative and regulatory documents, archival materials, records of educational institutions, statistical publications, educational and methodological documentation, electronic resources and scientific literature.

The scientific novelty and theoretical significance of the research lie in the fact that, for the first time in Ukrainian pedagogical science, a comprehensive historical and pedagogical analysis of the development of pedagogical schools, technical schools and colleges during 1991–2025 has been conducted. A classification of scientific and documentary sources has been developed; a periodisation of the development of

pedagogical schools, technical schools and colleges has been proposed; the principal tendencies of their transformation within the system of teacher education have been identified and characterised. The study systematises the evolution of the main components of professional teacher training, including educational standards, educational and professional programmes, planning of the educational process, accreditation and licensing, practical training, internal quality assurance, students' research activities, career guidance and graduate employment. It also reveals the evolution of educational, methodological and research activities of academic staff, broadens the theoretical understanding of continuous pedagogical education and substantiates the prospects for the development of pedagogical colleges under martial law and during the post-war reconstruction of Ukraine.

Keywords: pedagogical education, pedagogical schools, pedagogical technical schools, pedagogical colleges, professional pre-higher education, professional training of teachers, history of education in Ukraine, graduate education, educational reforms, educational process, educational activity, martial law.